Návodná kniha k vyučovaniu uhorskej reči.

Vezérkönyv a nem magyar ajkuak számára.

III. és IV. oszt. (Tót.)

817.068
OSZK

OSZK

SKC

VEZÉRKÖNYV

A MAGYAR NYELV TANITÁSÁRA

TÓT AJKU NÉPISKOLÁKBAN.

TANITÓK SZÁMÁRA

IRTA

GROÓ VILMOS

KIR. TANFEL[illegible]GYELŐ.

MÁSODIK RÉSZ.

III. és IV. osztály.

Bolti ára: 24 kr.

BUDAPEST,

A MAGYAR KIRÁLYI ÁLLAM TULAJDONA.

1881.

NÁVODNÁ KNIHA

K VYUČOVANIU UHORSKEJ REČI

V POSPOLITÝCH ŠKOLÁCH.

PRE UČITEĽOV

SPÍSAL

VILÉM GROÓ,
KR. ŠKOLDOZORCA.

DRUHÝ DIEL.

III. a IV. trieda.

Krámska cena: 24 kr.

V BUDAPEŠTI.
VLASTNOSŤ KRÁĽOVSKO-UHORSKÉHO ŠTÁTU.

—

1881.

OSZK

827.068
OROSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
B 2779/1990
LELTÁRI SZÁM
R 2

Budapest, 1881. Nyomatott a m. kir. egyetemi könyvnyomdában.

PREDMLUVA A ÚVOD.

Oddávam do rúk ctených pánov učiteľov Čítanku a ku jej upotrebovaniu slúžiacu Návodnú Knihu, čo pokračovanie k vyučovaniu uhorskej reči v pospolitých školách mnou spísaného prvého dielu Návodnej Knihy. V obydvoch pridržal som sa predpisov učebného nákresu, vydaného pre školy neuhorskej naukosdelnej reči kráľ. uh. ministerstvom po vypracovaní prvého dielu. Čítanka na základe tohoto obsahuje učebnú látku, predpísanú k vyučovaniu uhorskej reči pre druhý — piaty polrok.

Čo do látky, je toto pokračovaním o škole a zčiastky o rodičovskom dome v prvom diele započatej konversácie a zakončením kruhu bezprostredných názorov. K vôli úplnosti a pre rozmnoženie i zopakovanie dosiaľ nadobudnutého mluvničného materiálu a zásoby slov, použil som aj tú látku, aby tak čítanka zaokrúhlený celok tvorila. Ale kázaly mi opakovať ústne už dosiaľ známu učebnú látku menovite obľahčenie vyskytujúcich sa tu písemných úloh a započatie pravopisu i cvičenie v ňom na materiále už

známom. Toto ostatne potrebné bolo aj preto, aby nasledujúce ústne cvičenia na základe doterajších ďalej mohly byť rozviňované.

Čo sa formy týka, aj na tomto stupni prevažné sú opisy a tak, popri postupnom rozmnožovaní a upotrebovaní skloňovania podstatných i prídavných mien, zámen a záložiek, používanie slovesa v prítomnom čase. Rozprávky som ešte zriedka bral, ponevač k tomuto len na poslednom stupni, keď je bezprostredný kruh názorov dieťaťu už obstojne známym a ďalšie alebo inostranné udalosti pomocou z tohto nadobudnutého materiálu rečového už porozumené a vyvinuté môžu byť, najsť spoľahlivý základ.

Použité rozprávky a verše ostatne dosť príležitosti poskytnú, pri prípravných rozmluvách, opakovaní, vôbec pri ústnych úlohách, k osvojeniu si času minulého a budúceho, spôsobu rozkazovacieho a podmieňovacieho, na čo zvláštny zreteľ obracal som pri volení tých rozprávok a veršov. Toto na tomto prostrednom stupni aj preto treba na zreteli mať, aby chovanci aj tých škôl, v ktorých V. a VI. triede predpísanú učebnú látku predbežne z jakýchkoľvek príčin nemožno prebrať, nakoľko možno zaokrúhlený celok dostali.

Vyučovanie uhorskej reči na tomto stupni ten samý účel a prostriedky má, ktoré som už v prvom diele vyvinul. Čo sme teda tam žiadali, to aj tu stojí. Čítacie kusy tvoria tu látku ústnych rozmluv a cvičení. Upotrebovanie čítanky ale čiastočne mení, vlastne rozširuje výlučne ústny spôsob vyučovania, zachovávaného na prvom stupni. K tomuto

podrobnú úpravu podáva návodná kniha. Tu obmedzím sa len na niekoľko všeobecných poznámok.

1. Nové slová, nové mluvničné tvary učí sa dieťa voždy na zodpovedajúcom predmete alebo jeho obraze. Názor je teda aj tu počiatočným bodom a oporou. Od tohoto závisí prospech vyučovania. Prebratá učebná látka je bez názoru a zodpovedajúceho cvičenia len prázdnou hromadou slov, ktorá pamäť obťažuje, ale ducha nevzdeláva a v živote nedá sa zužitkovať. Len to, čo vo skutočnosti alebo na obraze nedá sa predstaviť, pomenujeme, jestli potrebno vyvinieme vopred v materinskej, nato bezprostredne v uhorskej reči. Vyvinutie nových pojmov je úlohou v materinskej reči konaného názorného vyučovania, preto tieto pri učení uhorskej reči už predpokladáme. Ale jako pri materinskej reči vyvinieme a vysvetlíme neznáme slová pomocou známych, jestli slovu zodpovedajúci predmet nemôžeme znázorniť ani vo skutočnosti ani na obraze: tak urobíme aj pri vyučovaní uhorskej reči. Keďby ale pri takomto prostrednom názornení alebo opisovaní dietky ešte nemaly dostatočnú zásobu slov, slovensky povieme také neznáme slovo.

V tomto zároveň vykázané sú oprávnenosť a hranice prekladov. Toto objasní, prečo nepoužil som ani na tomto druhom stupni počiatočného vyučovania reči prekladov z materčiny na uhorský jazyk a naopak. Má to smyslu len vo výminečných prípadoch. Pri prekladaní vôbec len obrazy slov berú sa na zreteľ, reč nepríjde do poťahu s predmetom, a tak na tomto stupni preklady málo významu

majú. Toto nesmieme z očú spustiť už aj preto, že vzdelavacieho účinku ešte práve nemajú. Len dospelý človek predstaví si pri slove predmet; dieťa mechanicky položí uhorské slovo na miesto materinského a nič nemyslí.

2. Že je po pri názornení vo vyučovaní uhorskej reči hlavným činiteľom reč, výmluvnosť a prízvukovanie učiteľovo, na to sme už aj v prvom diele dostatočný dôraz kládli a to opätovne aj tu žiadame.

Len ten učiteľ bude uhorskej reči s prospechom vyučovať, ktorý ju i sám možná čisto vyslovuje, a tak vo svojej reči dobrý, bezvadný vzor stavia dietkam. Učiteľovo ustavičné rozmlúvanie má dietky k podobnému hovoreniu. Zvuky majú nás nielen k jích vnímaniu, ale aj ku napodobneniu Sluch je prirodzeným smyslom reči.

3. Kým sme na prvom stupni, primerano stupňom vo vyučovaní materčiny zachovávaným, cvičili v uhorskej reči len načúvaním a rozprávaním, zrak sme však len pri názorneni predmetov používali: teraz tento upotrebíme zachovaniu si slov a mluvničných tvarov. O čom sme a ku rozmlúvali, v čom sme pocvičili, to čítame z čítanky.

Pri čítaní, ako pri rozmluve, tiež váhu kladieme tak na mechanické, plynné, ako na zretedlné, jasné a prízvučné čítanie. Cieľ tento dosiahneme, keď sa čítací kus ústnou všestrannou rozmluvou vopred vždy pripravil. Nesmieme teda hneď čítaním začať tam, keď je predmet neznámy. Týmto klesli by sme ku onomu cieľu nevedúcemu spôsobu, podľa ktorého len použitím zraku chceli učiť inej reči. Ale čítaním nemá sa začať ani preto, poneváč neznáme

slová sú prirodzenou prekážkou plynného, srozumiteľného a prízvukovaného čítania. Naproti tomu, jaknáhle s predbežným ústnym rozborom a zodpovedajúcim cvičením prestane prekážka, po prízvukovanom predčítaní učiteľovom žiaci inštinktívne budú nasledovať jeho príklad. Čítanie tu podľa tohoto len k opakovaniu osvojených tvarov slúži, a nie k tomu, aby sme jích predstavili a cvičili v ních. Pri prevrátenom zaobchodení, keď totiž vysvetľovanie čítacieho kusu čítaním neznámej látky začíname, natrápime sa mnoho, ale výsledok neuvidíme. Kdežto na tejto ceste očividomý bude pokrok a chuť, ktorá na základe tohto zobudí sa v žiakoch k uhorskej reči.

4. S čítaním súčasne cvičíme v uhorskom písaní. Písomné úlohy uhorské pod to stanovisko náležia, čo čítacie cvičenia. Pri týchto tiež veľký zástoj dostane sa zraku. Treba je ale, aby pôsobily aj duševné schopnosti dietok, ináče nielen vzdelávacie, ale ani užitočné nebudú.

Kým sa s mechanickou stránkou čítania zaoberáme, písanie predchádzať bude čítanie, ako pri písavo-čítacích cvičeniach materčiny. Potom, pre krátkosť k tomuto vyznačeného času, len po čítaní nasleduje. Cieľ písomných úloh je: to, čo dieťa slyšalo, rozprávalo a čítalo, v písme reprodukovať. Ako cvičí sa dieťa pri ústnych úlohách na základe učiteľovho predhovoru, tak aj pri písme probuje to reprodukovať, čo rozprávalo alebo čítalo. Toto reprodukovanie má ho k dobrovoľnej činnosti.

Stupne i tu s prospechom môžeme používať tie samé, čo pri vyučovaní materinskej reči. Dáme totiž písať ústne

už úplne známe vety z knižky, pozdejšie z hlavy, a jako zrastá spôsobnosť a ochota dietok vo vyjadrovaní, dáme jím tvoriť jednotlivé vety a časom menšie opisy. Toto som mal na zreteli pri vypracovaní úloh ku čítacím kusom pripojených, ktoré sám učiteľ podľa toho môže rozšíriť, jako mu čas dopúšťa.

5. Písomné úlohy bez cvičenia v pravopise nedajú sa ani myslieť. V pravopise necvičíme osobitne, lež berieme ho — ako ani nenie iným — čo písomné vyjadrenie reči. Čistá, správna výslovnosť a čítanie sú prvou podmienkou pravopisu. Jestli zadosť urobíme zpomenutým požiadavkám, s pravopisom nebudeme mať mnoho práce. Pravidlá neupotrebujeme ani tu, avšak kde by sa napísanie slova ťažším videlo, zvlášte pri zdvojených hláskach, obraz slova aj osobitne ukážeme žiakom a slabikujeme ho i na pozdejších stupňoch, práve tak, ako pri písavo-čítaní. S prospechom dá sa tu použiť rozobratie slov na slabiky a hlásky, načo napíšuc jích na tabuľu, opätovne dáme jích odpísať, pozdejšie z hlavy naznačiť.

Toto samé pokračovanie odporúčam pri všetkých nových slovách a príponách, pri ktorých ľahko môžu sa stať pravopisné chyby. V celej miere treba tu použiť zásadu: lepšie je predísť, než dať sa predísť. Zakorenenú chybu ťažko je i s veľkými námahami odstrániť. Naproti tomu, keď len také obrazy slov dáme písať, ohľadom ktorých sú žiaci už na čistom, a keď dostatočný čas vynaložíme na jích osvojenie, zdanlive prácu vätšiu konáme, ktorá je ale hojne odmenená pravopisnou istotou dietok.

6. Cvičenie v mluvničných formách na prvej polovici tohoto stupňa prevádza sa ešte vždy na praktických príkladoch, akoby mimovo ne. Dieťa, poneváč je povinné odpovedať na husté otázky učiteľove, neodcudziteľnou vlastnosťou stanú sa mu okrem slov aj mluvničné tvary, a poneváč tieto v rozličných a rozmanitých vetách ústne i písomne upotrebovať musí, stane sa ohľadom jích významu a smyslu úplne orientovaným. Keď ku cieľuprimeranému vedeniu týchto úloh zo strany učiteľovej pridruží sa jak mluvnicky tak i ohľadom výslovnosti správny vzor — predhovor, dieťa inštinktívne spozná správné tvary a cvik i zbehlosť jeho stanú sa rečovým smyslom. Avšak aby sme tomuto nakoľko možno pevný základ položili a aby sme takto osvojené tvary uviedli v povedomie žiakov, počnúc od štvrtého školského roku vyhľadávat dáma známe tvary aj v čítacích kusoch a postavíme jích na mluvničné zákony. Pri prezeraní písomných úloh najvätší pozor dávame na rozoznávanie a smysel prípon. K odporúčaniu je, vypracovať niektorý čítací kus aj zo stanoviska výlučne mluvničného, zvlášte kde neprichádzajú nové tvary. Len nech sa chráni učiteľ od ustavičného grammatisovania, ktoré zničí všetku chuť dietok k učeniu.

Nemôžem tu mlčaním pominúť, že čisto mluvničnú časť prevzal som docela z návodnej knihy L. Nagy-ovej, pravidlá doslovne, nakoľko od kráľ. uh. ministerstva osvety, čo vydavateľa tejto knižky, mal som úpravu, abych návodné knihy a čítanky svoje so zreteľom na posiaľ vydané učebné knihy pracoval.

Ponevác čítacie kusy v krátkych vetách ešte pred čítaním tvoria žiaci a vtedy na základe bezprostredného názoru osvoja si aj nové slová, slovník má slúžiť len ku prípadnému nazretiu, nie ale k naučeniu. Toto stanovisko platí aj ohľadom mluvničných tvarov, ktoré posiaľ prichádzaly. Pri slovníku, tak jako pri sostavení čítacích kusov, zvláštnu váhu kládol som na odvodenie slov, čoho rozšírenie a používanie nemôžem dosť odporúčať aj čo zvláštne úlohy.

Rimavská Sobota, 30. augusta 1880.

Vilém Groó.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

PRVÁ ČASŤ.

Cvičenia v písaní a čítaní.

§. 1.

Učebný nákres vysokým ministerstvom náboženstva a osvety pre školy s neuhorskou vyučovacou rečou vydaný predpisuje, aby sa cvičenie v čítaní uhorskej reči už v druhej triede pospolitej školy začalo. Slúžit majú k tomu také vety, jaké sa žiak už učil ústne tvoriť alebo ktoré sú týmto podobné. Vety a čítacie kusy prvej časti sú k tomuto cieľu složené. Obsahujú vety zo známych slov poskladané, pričom sa žiaci i s písmenami uhorskými obznámia.

Pri sostavení čítacích kusov predpokladal som, že podľa návodnej knihy k vyučovaniu uhorskej reči v prvej a druhej triede preberie sa prvých dvadsať lekcií. Preto učiteľ k písaniu a čítaniu len po tejto lekcii pristúpi a pri každej nasledujúcej preberie jedno cvičenie.

Poneváč sú slová, taktiež i formy mluvničné žiakom z ústneho cvičenia už známe, je osobitné pripravovanie zbytočné. Avšak nebude od veci, keď učiteľ i pri týchto cvičeniach použije každú zavdanú príležitosť k zachovaniu jak známych už slov tak i mluvničných foriem. To je tým viac žiaducno, poneváč pri prvých kusoch, kde ešte deti všetky písmeny nepoznajú, mnohé už známe slová, bársby aj k veci patrily, vzhľadom ku čítaniu som nemohol použiť. Potrebné je to ale i ohľadom cvičenia v písaní, ktoré od

prvopočiatku pravidelné byť musí, čo sa ustavičným cvičením i bez zvláštnych pravopisných pravidiel docieliť dá, keď sa len to píše a odpíše, čo deti od učiteľa správne počuly, samy dobre vyslovit vedia a dotyčne pravopisu na slabiky a písmeny rozložily. Rozdelovanie slov na slabiky, menovanie písmen každého písať sa majúceho slova bude teda popri čítaní na tomto stupni najhlavnejšou úlohou. Takým pokračovaním predídeme nastávajúcim pravopisným chybám, vyhneme mnohej omrzlosti pri prezeraní úloh a staviame pevný základ k pozdejšiemu slohovému cvičeniu.

Popri tom dá sa to, čo deti z mluvničného vyučovania v materinskej reči si už osvojily, i tu upotrebiť. Čo je veta, z čoho pozostáva veta, slová, jako sa píšu počiatočné písmeny prvého slova vety, kedy sa kladie bod, čo je samohláska, spoluhláska, ktoré samohlásky sú krátke, dlhé, ktoré spoluhlásky jednoduché, složené, to všetko sa i tu dá a má príležitostne použiť a cvičiť. Mluvničné názvy sa zpočiatku slovensky, potom ale uhorsky užívajú.

Postup pri písaní a čítaní bude teda nasledovný: 1. V čítanke sa nachádzajúce písané vety pomocou primeraných otázok dá učiteľ detom utvoriť. 2. Napíše tú vetu na tabuľu. 3. Číta vetu sám, nato čítajú ju žiaci po jednom a potom všetci vo sbore. 4. Žiaci vyhľadajú, z koľkých a z ktorých slov pozostáva veta a jako tieto nasledujú jedno za druhým. 5. Deti menujú slabiky a písmeny každého slova a píšu nato vetu. 6. Učiteľ upozorňuje jích na pravopis, ale bez užívania zvláštnych pravidiel. 7. Deti nato čítajú písané vety z čítanky. Podobne pokračujeme i pri vetách a opisoch tlačenými písmenami naznačených. Pri velkom nedostatku času môžeme tieto vety po prečítaní dať k odpísaniu, pričom je ale prezeranie takéhoto cvičenia neomylne potrebné. Avšak tento spôsob len v najzriedkavejšom prípade odporúčam.

Praktičné prevedenie.

Učiteľ na lavicu ukážuc: *Mi ez itt?* Žiak: *Ez itt pad.* Uč. *Felirom ezt a mondatot* (vetu) *a táblára. „Ez itt pad.“ Olvasd ezt a mondatot, Károly! Olvassátok mindnyájan. Hány szó van ebben a mondatban? Elmondom még egyszer ezt a mondatot. Vigyázz! „Ez — itt — pad.“ Mondd te!* Ž. *Ezen mondatban van három szó.* Uč. *Olvasd az első szót!* Žiak číta: *ez.* Uč. *Hány hangzó* (hláska) *van az első szóban? Melyik az első? Melyik a második hang? Mit kell tehát első helyen irni? Mit második helyen?* Či malým a či veľkým *e* budete písať prvé slovo? . . . *Miért kell nagy betűvel irni ezen első szót?* Ž. Prvá písmena prvého slova píše sa veľká. Uč. *A mondat elején nagy betűt irunk. Irjátok hát fel az első szót. — Hány hang van a második szóban? Melyik az első? a második?* Jako sa píše druhá hláska? Ž. Dvojito. Uč. *A második hangot kettősen irjuk. Hogy irjuk a második hangot? Hány betűből áll ezen szó: „itt“? Irjátok fel! — Melyik a harmadik szó ezen mondatban? Nevezd meg mindeniket! Melyiket fogod első, második, harmadik helyre irni? Irjátok a harmadik szót! — Nézzétek meg a mondatot a táblán! Mi áll a mondat után?* Ž. Bod. Uč. *A mondat után pont áll.* Uč. Kedy sa kladie bod? Ž. Na konci úplnej vety kladie sa bod. Uč. *Magyarul mondjuk: A mondat után pontot kell tenni.*

Uč. *Milyen a pad?* Ž. *A pad barna.* Uč. *Felirom ezt a mondatot is a táblára. „A pad barna.“ Olvasd ezt a mondatot! Hány szóból áll ezen mondat? Melyik az első, második, harmadik szó? Hány hangzó van az első szóban? Milyen betűvel kell az első szót irni? Mikor kell a szót nagy betűvel irni? Irjátok fel az első szót! Hány hangzóból áll a második szó? Melyik az első, második, harmadik hangzó? Irjátok most fel palatáblátokra! Milyen a pad? (Barna.) Han-*

goztassátok ezt a szót: barna. Melyik az első, második, harmadik, negyedik, ötödik hangzó? Irjátok most fel! Mit kell még irni a mondat után? (Pontot.) Mikor kell pontot irni?

Takým spôsobom pokračujeme i pri nasledujúcich jak písaných tak tlačených vetách a kusoch prvej časti, s tým rozdielom, že pozdejšie celé kratšie vety naraz môžeme dať písať. Že sa z mluvničnej látky s dobrým prospechom len to môže tu prebrať, čo je v materčine už známe, samo sebou sa rozumie. Širšie prevedenie tejto látky vidz v Nagy-Zaymus-ovej návodnej rukoväti pre mluvničné vyučovanie v I. a II. triede. Známosť tohoto významného alebo podobného diela som u učiteľa predpokladať musel.

Otázky k opakovaniu už známej látky pri jednotlivých vetách budú tu nasledujúce: *Mi van a tanteremben? Miből van a pad készitve? Mi van még a tanteremben fából készitve? Miből van az irka? a toll? Hány fala, ajtaja, ablaka van a tanteremnek? Mi felett van a fejed? Hol van a karod, a lábad? Miből van inged, kabátod, kalapod készitve?*

§. 2.

Okrem obznámenia dietok s písaním a čítaním písmeny „s“, na ktorú sa pri hláskovaní, zvlášte ale pri písaní hlavná váha kladie a i osobitne cvičí, prevedie sa ako predošlé cvičenie.

Pri vetách, v ktorých sa mimo bodu čiarka nachádza, upozorňujeme žiakov na pravidlo z vyučovania materinskej reči už známe a i tu platné, že pri čiarke treba v čítaní trochu pozastáť. *„A vonásnál az olvasásban egy kis szünetet kell tartani.*

Opakovacie otázky k ústnemu cvičeniu pri jednotlivých vetách: *Hány fiu van itt, kinek a neve Samu? Sándor? András? Van-e tantermünkben fogas? Hol tartod te*

kalapodat? kendődet? felső ruhádat? Miből van vagy lehet a sapka? Milyen részei vannak a sapkának?

§. 3. 4.

Písmena „cs“ je z dvoch písmen složená, a preto sa složenou *(összetett)* menuje. Na toto rozoznávanie spoluhlások upozorňujeme a cvičíme deti v tom i pri nasledujúcich.

Opakovacie otázky pri 3. §-e. *Csak az ajtón van-e zár? Hol lehet még zárt látni? (Asztalon, szekrényen.) Milyen lehet a zár, a kulcs nagyságra nézve?*

Ku 4. §. *Hány zsebed van neked? Miből van a zseb készitve? Mit tartasz zsebedben? Mit lehet a zsebbel csinálni?*

§. 5.

Opis stola sa len máličko odchyľuje od opisu v 17. lekcii I. dielu prebratého, ktorý sa teraz pred písaním a čítaním opakuje. Počas rozšírenia tohoto opisu preberie učiteľ i nové slová: *asztalos, lakatos.* K ústnemu cvičeniu dá dosť príležitosti opis.

§. 6.

Otázky pri čítaní: *Milyen részei vannak a korsónak? Mit lehet a korsóban tartani? Honnan hozod korsóba a vizet? Melyek az iskolai tábla részei? Milyen szinü az iskolai tábla? Milyen szinüek rajta a vonalak? Milyen részei vannak a palatáblának? Mit tudsz már palatábládra rajzolni?*

§. 7.

Pri písaní vety: *„Nyitva áll-e az ablak?“* upozorníme dietky na otáznik, keď jim je už inak známy.

Pont áll-e ezen mondat után? Mi áll ezen mondat után pont helyett? (Ž. Otáznik.) Uč. Prečo stojí tu otáznik? Ž. Na konci tázacej vety kladie sa otáznik. Uč. Otáznik sa uhorsky volá: *kérdő jel. Mi áll ezen mondat után?* Ž. *Kérdő jel.* Uč. *Milyen mondat az tehát?* Z. *Kérdő mondat.* Uč. *Tegyetek mindenik egy-egy kérdést! Milyen mondatok azok? Mit kell a kérdő mondat után tenni?*

§. 8.

Hláska „*é*“ vyslovuje sa jako *e-i* spolu a dlho, čo je síce žiakom z doterajšieho ústneho cvičenia už známe, pri jej písaní je avšak tiež potrebné dohliadať, aby žiaci na miesto *é* nepísali *í*, čo sa ľahko stáva. Aby sme to tým prospesnejšie docielili, dáme každé slovo, v ktorom sa hláska „*é*“ nachádza, pri písaní podčiarnuť. Prevedenie sa ináče jako i v nasledujúcich cvičeniach, od predošlých nelíši Učiteľ upozorní, že samohlásky delia sa na krátke a dlhé *(rövid és hosszu magánhangzó)*. Pri písaní viet dá dlhé samohlásky podčiarnuť.

§. 9.

Pred čítaním 9. cvičenia opakujeme opis knihy v 14. lekcii I. dielu obsažený spolu i s veršíkom. Pri písaní hlásky „*ö*“ „*ő*“ držíme sa poznámky pri 8. §-e naznačenej. Vyslovovanie hlásky „*ö*“ deje sa otvorenými ústy, složenými na krátke *e*; „*ő*“ sa podobne ale zdlženo vyslovuje.

§. 10.

Cvičenie v správnom vyslovovaní a písaní hlásky „*ö*“ „*ő*“ je i tu hlavnou úlohou. Opis tabuľky porovnaj s opisom v 17. lekcii I. dielu, ktorý sa opakuje, rozširuje a len vtedy pokročí učiteľ k písaniu a čítaniu cvičenia.

§. 11.

Písanie a čítanie viet a opisu známeho obsahu prevedie sa jako predošlé, hlavný zreteľ berúc na písanie hlásky „*ü*“, ktorá vyslovuje sa jako *u* pomiešaná s *i*; „*ű*“ vyslovuje sa jako krátke *ü*, lenže zdlženo.

§. 12.

Písmena „*ly*„ zodpovedá síce slovenskému *ľ*, vyslovuje sa ale jako slovenské *j* a nie ako *ľ*. Teda slovo *selyem* čítame a hovoríme jako keby slovensky bolo písané „šejem“ a nie jako „šeľem.“ Opis kachiel sa pred čítaním opakuje podľa 16-tej lekcie I. dielu a rozširuje sa slovami a vetami tu použitými.

§. 13. 14.

Z mluvničnej látky preberieme rozdelenie slov na slabiky *(szótag)* použitím vety: „*Háromszor három az kilencz.*“

Olvasd ezen mondatot! Olvasd annak első szavát! Na koľkoráz vyslovuješ toto slovo? Koľko slabík sa teda nachádza v tom slove: *háromszor? Hány szótag van ezen szóban „háromszor“? Hány tagu szó ez? Melyik az első, a második, a harmadik szótag?*

Olvasd a második szót! (három) Hány tagu szó ez? Melyik az első, a második szótag?

Olvasd a harmadik szót! (az) Hányszorra mondod ki? Hány tagu szó ez?

Olvasd a negyedik szót! Hányszorra mondod azt ki? Hány tagu szó ez? Melyik az első? Melyik a második szótag?

Hány tagu volt az első, a második, a harmadik, a negyedik szó? Hány tagu szavak vannak tehát?

Ž. „*Vannak egy, két, három s több tagu szavak.*“

§. 15.

Popri opakovaní veľkých písmen opakujeme mluvničné a pravopisné známosti doteraz príležitostne prebraté.

„Árpád beszél.“ Olvasd az első mondatot! Kiről olvastál? Mit csinál Árpád? Či je tu myšlienka úplne vyjadrená? Čo je to teda: *„Árpád beszél“?* (Veta = *mondat). Mondd magyarul, mi az: „Árpád beszél?“*

Milyen kezdő betűvel van irva ez a szó: „Árpád“? Miért van ez nagy betűvel irva? Milyen betűvel kell a kezdő szó kezdő betüjét irni? Mi áll a mondat után? Mikor kell pontot irni?

„Béla köhög.“ Hány szóból áll ezen mondat. Melyik az első, a második szó? Hány szótagból áll az első szó? Hány tagu szó ez? Hány tagu a második szó? Irj fel e mondatban minden szótagot külön.

Hány hangzó van ezen szóban: „Béla?“ Melyik az első, második, harmadik, negyedik hangzó?

Hány magánhangzó van benne? Melyek azok? Melyik a hosszu, melyik a rövid magánhangzó? Milyen hangzók b, l? Egyszerü vagy összetett mássalhangzók-e azok? Mondj oly mássalhangzókat, melyeket összetett betűvel kell irni.

§. 16.

Zo složených písmen dáme osobitne vypísať a rozoznávať 1. dlhé, 2. krátke samohlásky, 3. jednoduché, 4. složené spoluhlásky. K tomuto cieľu vyhľadajú žiaci z predošlých cvičení slová 1. s krátkymi, 2. s dlhými samohláskami a 3. také slová, v ktorých sa i dlhá i krátka samohláska nachádza. Taktiež vyhľadajú a napíšu i slová, v ktorých sú jednoduché a složené spoluhlásky.

DRUHÁ ČAST.

Poznámka. Čítacie kusy tejto časti složené sú na základe názorných obrazov, vysokým ministerstvom náboženstva a osvety vydaných. Avšak do povahy berúc, že väčšia čiastka našich škôl nezaopatrila si ešte tento prepotrebný učebný prostriedok, som jích tak spísal, že učiteľ i použitím iných obrazov môže prospešne pokračovať. Látka tu horevzatá je takrečeno žiakom z názorného vyučovania I. a II. triedy už i tak známa. Tu je hlavná vec, dietky ta doviesť, aby sa o nej i v uhorskej reči vyjadriť vedely a k tomu potrebné slová, taktiež i mluvničné tvary si k úplnej zbehlosti osvojily. Cvičenie nových slov a tvarov pri opakovaní už známych bude teda hlavnou úlohou i na tomto stupni, a sice už nie len ústne, ale i písemne.

Praktičný rozbor veršov a čítacích kusov sa nelíši od toho, ktorý je už z prvého dielu tejto návodnej knihy známy. Preto sa len na najpotrebnejšie poznámky obmedzím a celé alebo čiastočné vypracovanie lekcií len tam podávam, kde sa to nevyhnutne potrebným ukáže.

§. 1. A könyvecske.

a) **Prípravné cvičenie.** *Kivel játszol te mindig tanitás után? (Károlylyal). Károly tehát a te barátod. Jó barátod-e Károly? Szivesen játszol-e vele? A jó barátot szeretjük. Szereted-e te is Károlyt? Gyakran játszol-e Károlylyal? Lám, a kit szeretünk, avval gyakran együtt*

akarunk lenni. Bántod-e Károly barátodat? Segitsz-e neki, ha valami baja van? A kit szeretünk, azt nem bántjuk soha, hanem inkább segitünk neki s megbecsüljük (vážime si ho). *Megbecsülöd-e Károly barátodat? Bántod-e az ő könyvét, ruháját? Szaggatod-e* (trháš) *irását, könyvét? Tépsz-e* (driapeš) *belőle levelet? Te nem szaggatod, nem téped azt, mi a barátod-é, hanem inkább megkiméled* (ušetríš). *Mit csinálsz avval, a mi barátod-é?*

b) **Vysvetlovanie verša.** *Ismerek egy barátot, ki nem játszik veled az udvaron, a kertben, beszélni nem tud s te mégis szivesen játszol vele oda haza. Gyakran olvasol, irsz belőle. Ki ez a te barátod? (A könyv.) Jó barátod-e neked a könyv? Szivesen játszol-e vele? Szereted-e könyvedet? Nagyon szereted-e? Sokszor veszed-e kezedbe? Miért szereted te ugy könyvedet? (A könyvből olvasok, tanulok.) Te szeretsz olvasni, tanulni. Én is azért szeretlek* (ja teba rád mám). *Csak egyszer olvasol-e a könyvből? (Többször.) Ha többször olvasol a könyvből, akkor ugy mondd: én olvasgatok* (čítavam). *Miből olvasgatsz? A ki olvasgat, az tanul. Tanulsz-e te is valamit a könyvből? Jót vagy roszat tanulsz-e belőle? Ki az a te jó barátod? Mit tanulsz tőle? Szaggatod-e azért könyvedet? Tépsz-e belőle levelet? Megbecsülöd és kiméled-e könyvedet?*

c) **Čítanie a rozbor viet a slov.** Učiteľ vzorne prečíta verš a preide k rozboru jednotlivých viet a slov. Dá čítať nadpis: „*A könyvecske.*“

Miről fogunk olvasni? (A könyvecskéről). Egy kis könyvet könyvecskének mondunk, egy kis verset versecskének, egy kis fiút fiúcskának.

Olvasd az első mondatot. „Kis könyvem, jó barátom, veled szivesen játszom,“ ki mondja ezt a könyvhez? (Egy kis tanuló.) Igenis, egy kis tanuló mondja, olyan mint ti vagytok. Mondjuk őt Palinak. Minek nevezi Pali a könyvet? (Jó

barátjának.) Miért nevezi Pali a könyvet jó barátjának? (Mert szivesen játszik vele.) Miért játszik Pali szivesen a könyvvel? Olvasd a következő két sort, ez megadja a feleletet. Miért játszik Pali szivesen a könyvvel? (Mert nagyon szereti.) Mit tesz azért könyvével, mert nagyon szereti? Venné-e Pali sokszor kezébe a könyvet, ha nem szeretné? Čiby Palko vzal tak často knižku do ruky, keďby ju rád nemal? *Hogy mondja ezt Pál a könyvecskéhez. (Téged nagyon szeretlek, sokszor kezembe veszlek.) Olvasd most szépen az első verset. Te is! Olvassátok most mindnyájan velem együtt. Ki tudja most elmondani, mit szólt Pali a könyvecskéhez?*

Pali még azt is megmondja, miért szereti oly nagyon és miért veszi oly sokszor kezébe. Olvasd a következő két sort. Miből olvasgat Pali? Mit tanul tőle. Hogy mondja ezt Pali maga? (Olvasgatok belőled, s jót tanulok tetőled.) Mondd ezt most könyv nélkül.

A ki velünk jót tesz, az iránt háladatosak (povďační) *vagyunk. Pali is háladatos barátja iránt. Mikép mutatta ki Pali háláját a könyv iránt, azt megtudjuk az utolsó két sorból. Olvasd ezeket. Kihez mondja ezt Pali: nem szaggatlak, nem téplek, megbecsüllek, kiméllek? Hogy fogod azt tótul mondani: „szaggatlak, téplek, megbecsüllek, kiméllek?“ Olvasd most az utolsó négy sort. Ki tudja már könyv nélkül is elmondani. Ki mondja el az első verset? Ki mondja mind a kettőt?*

Tavaly is tanultunk egy versecskét a könyvről. Ki tudja azt még elmondani? Mondd el! Azt el is tudjuk énekelni. Énekeljük hát!

d) **Odpísanie verša.** To sa dvojakým spôsobom môže previesť, a síce deti píšu z čítanky a učiteľ poprezerá, či sa to bezchybne stalo. Iný a lepší spôsob je, že učiteľ pred alebo medzi písaním dáva jednotlivé z ohľadu písania

nové slová rozberať na slabiky a písmeny, aby tým pravopisným chybám predišiel.

e) **Otázky k cvičeniu mluvničných tvarov.** Pri tom sa na príkladoch zo života vzatých vždy nové alebo také mluvničné formy opakujú až k úplnej zbehlosti, v ktorých dietky ešte neboly dosť cvičené. Také sú tu prípony so zámenami *(veled, belőled, tetőled)*, ktoré sa v jednom slove vyslovujú a píšu, a upotrebovanie dvojosobnej prípony „— lak, — lek“ pri slovesách.

Ki jött veled ma iskolába, Péter? Te is vele jöttél-e Pista? Ki jött még veletek? Velük jöttél-e te is, József?

Ki ad neked reggelit? (Anyám.) Tőle kapsz-e ebédet (uzsonát, vacsorát) is? Hát ruhát kitől kapsz? (Szülőimtől.) Tőlük kapsz-e könyvet is? Kaptál-e már tőlem is valamit? Kaptam-e már én valamit tőletek? (Virágot.)

Károly! te most kis tanuló vagy. Mi lesz belőled, ha nagyobb leszesz? (Gazda.) Belőled is gazda lesz-e, József? Keljetek fel mindnyájan, a kik gazdák lesztek! Mi lesz belőletek, ha nagyok lesztek? (Belőlünk gazdák lesznek.) Ott ülnek a leányok. Mi lesz belőlük, ha nagyok lesznek? (Belőlük gazdasszonyok lesznek.)

Kihez mondta azt Pali: Téged szeretlek, kezembe veszlek, nem szaggatlak, nem téplek, megbecsüllek, kiméllek? (A könyvhez.) Fordulj Károlyhoz! Látod-e őt? (Én látom Károlyt.) Mondd most neki, hogy látod őt. (Én látlak téged.) Látod-e te is Károlyt, József? (Én nem látom.) Mondd azt most neki! (Én nem látlak.) Hát ezeket a fiúkat itt magad előtt látod-e? (Ezeket látom.) Mondd meg nekik is, hogy látod őket! (Én látlak vagy látlak benneteket.) Fordulj most hátra! Fordulj vissza. Mondd meg most nekik, láttad-e őket? (Én nem láttalak benneteket.) Tegnap tornáztunk. Samu, te nem voltál ott. Én kerestelek, de nem találtalak. Hol voltál? Máskor meg foglak büntetni. Samu helyett Pista is felelt.

Téged kérdeztelek-e, Pista? Vigyázz hát, csak akkor felelj, ha kérdezni foglak. Holnap kihallgatlak, szépen tudod-e a versecskét elmondani.

§. 2. A fali tábla.

Slová a tvary tohoto opisu sú známe z prvého dielu. (Porovnaj 17-tu lekc.) Učiteľ 1. primeranými otázkami dá jednotlivé vety opisu skrze žiakov tvoriť a tak sostavený opätne v súhrne vyrozprávať. 2. Prečíta ho vzorne sám a dá ho dietkam čítať. 3. Písemnú úlohu pripraví pred vypracovaním vopred ústne, totiž dá vety na predložené otázky tvoriť, rozberá tieto na slová, slabiky a písmeny. Medzitým hľadí žiakov priviest k poznaniu toho rozdielu, ktorý povstáva pri vetách, ktorých výrokom je hlavné *(főnév)* alebo prídavné meno *(melléknév)* a v ktorých preto slovenské „je“ v uhorských vetách sa neužíva. V pravidle, jako v takom, necvičí.

§. 3. A vonalzó.

Prevedenie jako pri 2. článku.

§. 4. A számológép.

Prevedenie jako pri 2. článku. K ďalšiemu cvičeniu v číslovkách veľmi prospešne dajú sa upotrebiť hodiny k počtovaniu určené, prečo to i učebný plán pre školy s neuhorskou vyučovacou rečou odporučuje a predpisuje. To nebude hatiť postup v počtovaní, lebo v uhorskej reči opakuje a pojistí sa len výsledok počtového vyučovania, čo len napomáha rozmanitosť a rezkosť vyučovania.

Nové postupy a pravidlá sa preto vždycky v materinskej reči znázorňujú a vysvetlujú. Jaké môže a má byť toto uhorské opakovacie cvičenie v počtách, dostatočne ukazujú príklady v 46. lekcii I. dielu sa nachádzajúce.

§. 5. A szék.

Prevedie sa jako 2. článok. Pri ústnom a písemnom cvičení avšak hlavnú váhu kladieme na stupňovanie.

§. 6. Az iskolai élet.

Čítací kus obsahuje látku už známu a preto sa môže bez všetkej prípravy hneď k čítaniu pristúpiť. Pri čítaní rozberá učiteľ jednotlivé vety pomocou príhodných otázok, aby sa presvedčil, či žiaci každé slovo a každú vetu rozumia.

Otázky k prvej vete: *Mikor jársz iskolába? Hány nap van egy hétben? Mind a hét napon jársz-e iskolába? Mely napon nem járunk iskolába? Hány órakor jösz reggel iskolába? Meddig tart reggel a tanitás? Hány órakor jöttök délután iskolába? Hány órakor van vége a délutáni tanitásnak?*

Podobnými otázkami pokračujeme i pri nasledujúcich vetách, aby sme cvičili a zbehlosť docielili vo vyslovováni a vyjadrení sa, čo zostane vždy hlavným cieľom i na tomto stupni.

§. 7. Az iskola.

Látka sa srovnáva s prebranou v 33-tej lekcii I. dielu. Predovšetkým opakuje sa verš, v ktorom sme tam cvičili, načo pri rozbore podľa 2. §-u pokračujeme. Čo týka sa mluvnice, sostavený je ten kus ku cvičeniu množného počtu podstatných a prídavných mien.

§. 8. Az iskolaépület.

Prevedie sa jako 6. článok.

§. 9. A lakó szoba.

Pri prevedení tejto látky je žiaducno, aby učiteľ na obraze ukázal izbu s náradím a pomocou tohoto jednotlivé vety opisu v rozhovore vyvinul. Keď takýto obraz nemá pri ruke, naloží žiakom predbežne, aby bedlive poobzerali doma izbu a všetko náradie, čo sa v nej nalezá. Pri tvorení viet a cvičení v tejto látke hlavnú váhu kladie na nové slová a množný počet podstatných a prídavných mien. Inak prevedie sa jako 2. kus, so zreteľom na správne čítanie a pravopis nových slov.

§. 10. A család.

42-hú lekciu I. dielu i s veršom opakujeme a medzitým vpletieme otázky na konci čítacieho kusu vypísané, čo úplne dostačí k srozumeniu tohoto článku. Mimo nových slov cvičíme obzvlášte v príponách privlastňovacích.

§. 11. Árva fiu és az árva madár.

a) **Prípravné cvičenie.** *Van-e köztetek olyan gyermek, kinek nincsen sem apja sem anyja? Mi az olyan gyermek, kinek szülői nincsenek? (Árva.) Van-e az árvának mindig kenyere, ha megéhezik* (keď vylačnie)? *Az árvának sokszor nincs kenyere, nincs eledele* (pokrm). *Mije nincs az árvának? Hát jó ruhája van-e mindig? Bizony sokszor jó ruhája sincs neki. Hát este készit-e az árvának valaki jó puha ágyat, hogy jól aludjék éjszaka? Az árvának szállása* (hospoda) *sincs. Mije nincs az árvának?*

Mégis ki ad kenyeret Péternek, Pálnak? (Mená známych sirôt.) *Lám a jó emberek* (Pomenujeme jich) *adnak az árvának eledelt, ruhát és szállást. Az árva elhagyatott* (opustená). *A jó emberek részt vesznek az árva elhagya-*

tottságában. (Dobrí ľudia podiel berú v opustenosti siroty.) *Kik vesznek részt* a t. ď.*? A jó emberek ápolják az árvát, mint saját* (svoje) *gyermeküket. Isten el nem hagyja az árvát, hanem gondot visel reá résztvevő emberek által. Ki visel gondot az árvára? Ki által visel Isten gondot az árvára. Mily embereket talál minden árva?*

Most egy szép verscskét fogunk olvasni az árva fiu és árva madárról.

b) **Zovrubný rozbor.** Učiteľ číta a dá čítať každý verš osobitne, pričom cvičí v nových neznámych slovách, vo vetách obsažené myšlienky pomocnými otázkami opakuje a napomáha nielen použitie, ale i slobodné reprodukovanie myšlienok a citov tu vyjadrených.

Nadpis. *Miről fogunk ezen versben olvasni? Melyik madár árva? Viseli-e valaki gondját a madárnak? Ad-e neki valaki eledelt? szállást? A madárnak nincsen apja, anyja, ki gondot viselne reá. Azért ő is árva.*

Prvý verš číta učiteľ a preloží ho do slovenčiny. Nato pokračuje nasledovne: *Ki mondja azt, a mit most olvastunk? (Az árva fiu.) Kihez szólt igy az árva fiu? Milyen volt tehát a madár, melyet az árva fiu látott? (Árva.) Hol ült az árva madár? (Az ágon.) Mit csinált az árva madár az ágon? (Kesergett* = nariekal.) *Ki után kesergett az árva madár? (Anyja, szülői után.) Milyen volt tehát ezen madár e világon? (Elhagyott* = opustený.)

Opätné čítanie a nazpamäť povedanie.

2—4 verš. Pokračovanie jako pri predošlom.

c) **Opakovacie cvičenie.** *Miről tanultunk mi most? Hol kesergett az árva madár? Ki után kesergett az árva madár? Milyen volt tehát az árva madár e világon? Ki szólt az árva madárhoz? Ki viseli gondját az árva fiúnak? Ki által ad az Isten az árvának szállást, eledelt? Ki visel gondot te reád? Ki visel gondot ti reátok, ha ruhára,*

eledelre van szükségtek? Ki ápol benneteket, ha betegek vagytok? Hol leli az árva madár eledelét, szállását?

§. 12. Az ember.

Tvorenie viet, cvičenie v nových slovách a v celom článku, čítanie a písanie jako pri 2. článku. Sloveso *lenni* = byť, cvičíme vo všetkých troch časoch.

Otázky: *Mi vagy te, József? Pál is fiu-e? Keljetek fel mindnyájan az első padban! Mik vagytok ti? (Fiuk.) Mik vagytok még? (Tanulók.) Hányan vagytok az első padban? Hányan vagytok a tanteremben?*

Mi voltál, mikor még járni és beszélni nem tudtál? Mik voltatok mindnyájan, mikor még beszélni és járni nem tudtatok? Minden ember volt-e csecsemő?

Mi vagy te most? (Gyermek.) Mindig gyermek leszesz-e? Mi leszesz később? (Ifju, férfi.) Mik lesztek ti mindnyájan ezen az oldalon? (Férfiak.) Mik lesznek a leányok? (Asszonyok.)

§. 13. A fej.

Rozbor jako pri 6-tom článku. Mluvnicky cvičíme v príponách privlastňovacích *(birtokragok)*. Poneváč slová tohoto článku už známe sú a v doterajších úlohách sa i pravopisne už z vätšej čiastky prebraly, môžeme, čo písemnú úlohu, 5—6 viet bez upotrebenia knižky z hlavy dať napísať.

§. 14. A szem.

Prevedenie: jako 6-ty článok. Písemnú úlohu bude potrebné pripraviť ústne, pričom jest dosť príležitosti cvičiť v kladení koncovky štvrtého pádu *(tárgyrag)* a v užívaní určitého spôsobu, ktorý sa užíva, keď sa činnost slovesa na istú určitú osobu alebo vec vzťahuje. Na príklad:

Látom az ajtót = Vidím tie dvere — je určite vysloveno. *Látok ajtót* = Vidím dvere — ktorékoľvek.

Na časovanie v článku použitých slovies tu zvláštnu váhu kladúc, učiteľ berie viaceré príklady a cvičí v týchže slovesách.

Rozbor verša. *Hány szemed van? „Van" helyett néha ugy is mondjuk: „vagyon." Hány szemed vagyon? Mit látsz szemeddel, ha lefelé nézesz! (Földet.) Mit látsz, ha fölfelé nézesz? (Eget.) Ki adá* (= adta) *neked a két szemet? Mit teremtett* (stvoril) *Isten? Isten tehát a világ teremtője.* (Stvoriteľ.) *Mije Isten a világnak? Ki tartja fen a rendet a világban?* (Kto riadi svet?) *Isten tehát a világ rendezője is. Mije még Isten a világnak? Isten a világon mindent a legjobban rendez, azért mondjuk őt bölcs* (múdry) *rendezőnek. A világnak milyen rendezője Isten? Isten adá* (= adta) *nekünk nemcsak a két szemet, hanem mindent, a mink van. Azért is áldjuk és imádjuk őt.* (Žehnáme ho a modlíme sa k nemu.)

Nasleduje čítanie a cvičenie nazpamäť.

§. 15. A fülek.

Preberie sa, jako 2. článok a v časovaní sa ďalej cvičí.

§. 16. Az orr.

Preberie sa jako 2. článok. Písemná úloha môže i bez pomoci otázok z hlavy vypracovaná byť, čo sa ale prospešne len tak dá previesť, keď učiteľ jednotlivé vety pri ústnom cvičení rozberie na slová a tieto so zreteľom na pravopis slabikovať dá.

§. 17. A száj.

Upozornenie na rozkazovací spôsob pri cvičení vo verši.

§. 18. A karok.

V nových slovách cvičíme z prvého dielu už známym názorným spôsobom a tvoríme vety článku. Jako mluvničné, opakovacie a rozširujúce cvičenie odporúča sa časovanie slovies v neurčitom spôsobe.

§. 19. Az ujjak.

Hneď sa môže čítať, ponevač len jedno neznáme slovo *kizárom* (vytvorím) a jeden nový tvar *törött* (zlomený) sa nachádza, ktorých význam na patričnom mieste slovensky povieme.

§. 20. A lábak.

Cvičenie v nových slovách a časovanie v neurčitom spôsobe bude tu úlohou jako pri 18-tom článku.

§. 21. Vigyázó légy.

Učiteľ číta verš a prekladá ho do slovenskej reči, načo čítajú ho žiaci a učia sa zpamäti. Tvorenie rozkazovacieho spôsobu z doterajších rozhovorov je dost známe; tu teda písanie rozkazovacieho spôsobu koncovkou bude nové pre deti. Nebude ale od veci, keď učiteľ okrem použitia v článku obsažených príkladov vyzve jedno za druhým viac žiakov a naloží, aby každý svojemu susedovi voľačo rozkázal, čo ten previesť má. Takým spôsobom napíše učiteľ na tabuľu i v množnom počte tvorené rozkazovacie vety a deti jich odpísujú do svojej cvičebnej knižtičky za nim alebo dľa diktovania.

§. 22. A ruha.

Jako 6-ty článok, môže sa hneď čítať. Po rozhovore, pri každej vete príhodnými otázkami vyvolanom, vyrozpráva učiteľ opis a za nim žiaci. Vo verši na základe nápovedi cvičíme. Písemnú úlohu pripravíme ústne, prezreme a napravíme alebo dáme ju skrze susedov napraviť.

§. 23. A kabát.

Rozšírenie opisu v 16. lekcii I. dielu prebratého. Môže sa podľa 2. a 6. článku previesť. Cvičenie v upotrebení prípon: *rajtam, rajtad, rajta, rajtunk, rajtatok, rajtok* na mne, na tebe a. t. ď. v otázkach asi nasledujúcich:

Milyen ruha van most rajtad? Nevezd meg! Nézz Károlyra! Milyen ruha van ő rajta? Van-e rajtunk a szobában téli kabát? Mikor van rajtunk téli kabát? Mikor van rajtatok ünnepi ruha? Nézzetek a falakra! Van-e azokon valahol folt?

§. 24. A csizma.

Odporúča sa prevedenie podľa poznámky pri 2-hom článku naznačenej. Ústne cvičíme popri nových slovách obzvlášte v užívaní slovesa *kell* s tretím pádom.

Otázky: *Milyen ruha kell neked nyárban? Mi kell nekünk, ha irni akarunk? Kell-e nektek irón, ha rajzolni akartok? Mi kell a leánynak, ha varrni akar? Kell-e neki akkor olló is? Szükséges-e nekünk a szobában az ajtó, az ablak?*

§. 25. A női ruha.

Prevedenie podľa spôsobu v 2-hom §-e naznačenom. Pre veľký počet nových slov potrebné bude v týchto i osobitne cvičiť. Novej mluvničnej formy niet tu. Pri slo-

vách *női*, *ünnepi*, *nyari* poukážeme, že sú z podstatných *mien nő*, *ünnep nyár*, odvodené; pri *kartonruha*, *selyemruha*, že sú zo dvoch slov složené a že sa také slová vjednom píšu.

§. 26. A lyány és a cziczuska.

Pre malý počet nových slov môže sa hneď začať s čítaním po jednej vete a s prekladaním a cvičením v neznámych slovách. Na odvodenie častotlivých slovies *emelget*, *törülget* upozorníme a cvičíme v slove *tetszik*, taktiež v použití príčinnej prípony *ért* s privlastňovacími príponami: *értem*, *érted*, *érte*, *értünk*, *értetek*, *értük*, pre mňa, pre teba, pre neho a. t. ď.

a) **Otázky** pri prvom čítaní a rozbore po preložení nových slov a viet.

Prvý verš. *Ki kérdezi azt, a mit most olvastunk? Kitől kérdezi azt a kis lyánka? Mit csinál a czicza? Mivel nyalta a szőrét, lábát? Mit emelgetett mindig a czicza? Miért emelgette mindig a lábát? Mit csinált orrával, fülével? Mivel törülgette orrát, fülét?*

Druhý verš. *Ki mondja azt, a mit most olvastunk? Miért tisztogatja magát mindig a czicza? Miért nem szereti a piszkot? Mi esik a cziczának jól? Mit tesz azért a czicza? Hogy tartja az arczát?*

Tretí verš. *Ki beszél a harmadik versben? Mit mond a kis gyermek a cziczáról? Milyen a czicza mindig? Igaz volt-e, a mit a czicza beszélt? Szeretik-e az emberek a cziczát azért, hogy tiszta? Megbecsülik-e az emberek? Hol lakhatik azért a czicza? Hol ülhet? Mikor ülhet bent a szobában?*

Štvrtý verš. *Mit tehet még a szobában a czicza? Mire heverhet a czicza? Mibe veszik a macskát? Miért szeretjük annyira a macskát?*

Mondd te, József, milyen a czicza a szobában s mi mindent tehet az ott? Shrnutie a samostatné reprodukovanie obsahu v niekoľkých vetách.

b) **Krátky opis mačky** bude tu celkom na mieste. Jednotlivé čiastky tela a vlastnosti pomenujú deti v krátkych a zo známych slov sostavených vetách pri vedení učiteľovom pomocnými otázkami asi takto:

A macska házi állat. A macskának van gömbölyü feje, rövid nyaka, törzse, négy lába és farka. Egész teste szőrrel van fedve. A száj mindkét oldalán van hosszu bajusza. Szine különböző. A macska eszik tejet, hust s fogdos egeret. A macska tiszta, de hamis (falošná) *házi állat.*

c) **Otázky k opakovaniu a ďalšiemu cvičeniu mluvničných tvarov:** *Péter messze lakik az iskolától; ő nem jár egyedül. Ki jön mindig érted iskola után? (A cseléd.) Érted is jön mindig valaki? Ősszel és télben sokszor nagy a sár odakint. Jön-e akkor valaki értetek? Ki szokott értetek jönni. Jön-e nehéz kocsi is értetek?*

d) **Príprava** k vypracovaniu písemnej úlohy.

§. 27. A konyha.

Keď máme názorný obraz kuchyne, na ňom ukážeme a pomenujeme tu naznačené kuchynské náradie. Keďby sme takýto obraz pri ruke nemali, predbežne upozorníme žiakov, aby si doma kuchyňu a všetko, čo sa v nej najde poobzerali. Látka je ináče z cvičenia umu a reči známa. Pri cvičení v nových slovách a vetách sa teda to, čo by sa ani na obraze ani v skutočnosti znázorniť nedalo, slovensky povie. Avšak keď takto v nových slovách cvičíme, spôsob ten len zriedka a len vtedy užívajme, keď je slovu zodpovedajúci predmet alebo činnosť nadosť známa, ačpráve najlepší spôsob bude navždy, v slove i v reči na

patričnom predmete cvičiť. To je najprirodzenejšie i na vyšších stupňoch. Cvičenie a prevedenie je ostatne jako pri 2-hom článku.

K pobočným, taktiež vysvetľovacím a opakovacím otázkam má učiteľ pri tom kuse veľké pole. Náradie a iné veci kuchynské môže dať i každé o sebe v niekoľkých vetách opísať, na pr. sporisko, kotlík, hrniec, trojnoh, misu a. t. ď.

Po prebraní celého kusu upozorňujeme na složené slová a cvičíme v priponovaní záložiek *alatt*, *mellett*, *megett*.

Niektoré otázky: *Kicsoda ül melletted jobbra, Károly? Ki ül melletted balra? Keljetek fel mindhárman! Ül-e még mellettetek valaki? Hányadik pad van előttetek? megettetek? Mariska és Kati az utolsó padban ülnek. Van-e még megettük valaki? Melyik a legmagasabb vonal a táblán? Hány vonal van még alatta? Mi most a tanteremben vagyunk. Mi van alattunk? (Padló.) Alattunk van-e a pincze is?*

Min keresztül megyen a füst a konyhából? Ha a szobából ki akarunk nézni az udvarra, min keresztül kell néznünk (musíme hľadeť)? *(Az ablakon keresztül.) Látunk-e az üvegen keresztül. Hát nagy füstön keresztül látunk-e?*

§. 28. Táplálék.

Cvičenie v nových slovách je tu hlavnou vecou. K vyhnutiu zunovalosti, poneváč tu menovanú potravu i tak neukazujeme, môžeme ten článok hneď čítať a nové slová pri patričnej vete poslovenčiť a cvičiť. Keď sa takým spôsobom celý kus preberie, nasleduje ústne opakovanie zprvu po vetách pri pomoci učiteľovej prihodnými otázkami, potom ale v súvislosti súcejšími, naposledy i slabšími

žiakmi. Písemnú úlohu najprv ústne pripravíme, načo ju vo škole alebo doma vypracujú žiaci.

Nová mluvnická forma k cvičeniu : *ennem, enned, ennie kell, ennünk, ennetek, enniök kell,* mne, tebe, jemu, nám, vám, jim treba jesť.

Otázky: *Mikor kell reggel iskolába jönnöd? (Nekem reggel nyolcz órakor kell iskolába jönnöm.) Hány órakor kell jönnetek reggel? (Kell jönnünk.) Mit kell tennetek az iskolában? (Irnunk, olvasnunk, rajzolnunk, énekelnünk, tornáznunk* a t. ď. *kell.) Mit kell tenned, ha felszólítlak? (Felelnem kell.) Kell-e beszélned, ha nem szólítlak? Mit kell tenned, ha más felel? Kell-e a gyermekeknek engedelmeskedniök, ha szülőik valamit parancsolnak? Kell-e a gyermeknek a tanitónak is engedelmeskednie?*

§. 29. Sovány élet.

V slovách a výrazoch neznámych cvičíme predbežne. Pri slovesách užívame minulý čas jako opakovanie 28. a 44-tej lekcie prvého dielu. Nato čítame a dáme čítať rozprávku po jednej vete, pričom sa príhodnými otázkami nielen presvedčíme, či dietky všetko rozumia, ale i znovu napravujeme vyskytujúce sa nedostatky pri užívaní nových slov a minulého času. Keď sú dietkam výrazy a formy už známe, vyrozprávame rozprávku a dáme ju skrze žiakov vyrozprávať, pomáhajúc vždy, kde treba, pomocnými otázkami.

Písemnú úlohu pripravíme so zreteľom na pravopis vopred ústne.

§. 30. A kenyérsütés.

Najprv vyrozpráva jeden žiak slovensky, jako sa chlieb pečie. Nato sa pokračuje jako pri predošlom článku.

Osobitne cvičíme v priponovaní odvodených osobných zámen; *felém -éd, -é, -énk, -étek, -éjük* = oproti mne, tebe, nemu a. t. ď., *hozzám -ád, -á, -ánk, -átok, -ájuk* = ku mne, ku tebe a. t. ď., *bennem, -ed, -e, -ünk, -etek, -ük,* = vo mne, v tebe a. t. ď. na spôsob už viac ráz ukázaný v príkladoch z detského života bratých.

§. 31. Egerecske.

Čítanie, výklad, učenie sa zpamäti budú tu postupy. Nové formy : *készitém* = *készitettem* a *ehetnének* = jedly by, bez toho, žeby sme ďalej v nich cvičili povieme slovensky. Naposledy dáme o myši v niekoľkých vetách krátky opis tvoriť.

§. 32. Nem kell a gyufával játszani.

Prevedenie bude jako pri 29-tom článku. Tvar *volna* sa tu len jednoducho prekladá. Pri opakovacom cvičení odporúča sa užívanie nových slovies a menovite i v prvej, druhej osobe jednotného a množného počtu. Zvláštna úloha bude ale cvičenie v spojovacom spôsobe.

Otázky: *Miért zárta el a szegény asszony a házajtót? (. . . . hogy a gyermekeket ne bántsa senki.) Miért ment a szegény asszony munkára? (. . . . hogy legyen kenyere neki és gyermekeinek.) Miért ment a két gyermek a konyhára? (. . . . hogy tüzet rakjon.) Miért keresték elő a gyufát? (. . . hogy tüzet gyujtsanak.) Miért akartak a gyermekek a házból kifutni? (. . . hogy bele ne égjenek.)*

Miért jársz te iskolába? (. . . . hogy tanuljak.) Miért jártok mindnyájan iskolába? (. . . . hogy tanuljunk.) Miért akarsz te palatáblát venni? (. . . . hogy irjak, rajzoljak,

számoljak rajta.) Miért süt édes anyád kenyeret? (. . . hogy legyen mit ennünk.) Kivánja-e édes anyád, hogy jó gyermek légy? Magatok is kivánjátok-e, hogy jó gyermekek legyetek?

§. 33. Az udvar.

Prevedie sa podľa 2. §-u, do ohľadu berúc poznámku pri 27-om §-e učinenú.

Zver, jako i domáce a obzvlášte hospodárske nástroje, opisujú sa čo pobočné a rozširujúce cvičenie. Takéto osobitné opisy majú sa používať kde len možno. To napomáha rozmanitosť, všestranný názor hlavného predmetu a obzvlášte pomenovanie a rozbor takej primeranej látky, ktorá sa ani v čítanke ani v tomto návode použiť nedá, ba často ani nemôže. Tu sú také predmety: ohrada, brána, kura, kurča, kačka, kôň, vôl, chliev, jasle, válov, holubník, pluh, stodola a. t. ď.

Čo týka sa mluvničnej stránky, tu sa už známe formy nachádzajú, množný počet je prevažným. Tvar: *lovak* = kone a tomu podobné zo známych už slov, na príklad: *szó* slovo — *szavak*, *fű* tráva, rastlina — *füvek*, *ökör* — vôl, *ökrök*, *selyem* hodbáb — *selymek*, *tanterem tantermek*, *ököl* päsť, — *öklök* a *nálam*, a. t. ď. vetami k tomu cieľu už dosť známym spôsobom tvorenými cvičíme pri patričnej vete.

Čo písemnú úlohu, diktujeme niektoré deťmi utvorené vety, aby žiaci i dľa sluchu navykli písať.

§. 34. A szekér.

Pri pomenovaní čiastok voza, keď toho obraz alebo vzorec neni pri ruke, nakreslíme tieto na tabuli. Vštepenie nových slov je tým ľahšie, čím zrejmejšie predstavia sa, a síce vo spojení s patričným predmetom, žiakom pred smy-

sel. Vec a meno vždy spolu chodia. Prevedie sa jako 2-hý článok. Popri všeobecnom opakovaní cvičíme ďalej v spojovacom spôsobe.

Otázky: *Miért fonnak a szekérbe kast? (. . . . hogy valami ki ne essék belőle,* aby nič nevypadlo z neho.) *Jártál-e már szekéren? Vigyáztál-e, hogy le ne essél a szekérről? (. . . . hogy le ne essem.) Kívánjátok-e, hogy tanitás után tornázzunk, játszunk? Kívánjátok-e, hogy énekeljünk is a tornatéren? Fogtok-e vigyázni, hogy el ne essetek?*

§. 35. A kút.

Tento kus zrejme ukazuje, jako sa môžu slová složiť. Na tvorenie složených slov upozorňujeme pri každej príležitosti žiakov a cvičíme jich v tom. Článok inak prevedieme jako 2-hý; pri opakovaní cvičíme v užívaní určitého a neurčitého spôsobu.

§. 36. A víz.

Prevedie sa podľa postupov pri 11-om §-e naznačených. Keď žiaci verš nazpamäť už vedia, dáme ho zpamäti spísať, predbežne ale rozberieme ťažšie slová na písmeny, aby sme chybné písanie zamedzili. Čo týka sa mluvničnej strany, vidz poznámku pri 35. článku.

§. 37. A kert.

Pred čítaním opakujeme 44-tú lekciu I. dielu. Pri tej príprave pomenujeme i také rastliny, ktoré sa tu v opise síce nenachádzajú, dietky jich ale poznajú. To sa i na zvery v zahradách bývajúce vzťahuje. Mluvnične odporúča sa tu písanie a rozdelovanie slov na slabiky.

§. 38. A kis virág.

Číta sa, prekladá, cvičí nazpamäť a spieva.

Pri *ültetém* = sadil som, upozorňujeme na odvodenie zo slova *ül* = sedí, s priložením prípony *tet* pri vysokých, a *tat* pri nízkych pňoch. Také príčinné slovesá sú n. pr. *keres* = hľadá, *kerestet* = dáva hľadať, *ir- irat* = dáva písať, *emel- emeltet* = dáva dvíhať. Časovanie je riadne, preto takých príčinných slovies viac dáme tvoriť a cvičíme v jích užívaní na príkladoch.

Otázky : *Ki varrat neked ruhát? Kivel varratja édes atyád (anyád) ruhádat? Ki eteti a csecsemőt? Ki eteti a tyúkot? Ki itatja a lovat, a tehenet? Édes atyád vágja-e oda haza a fát? (Nem.) Kivel vágatja édes atyád a fát? (Favágóval.) Kivel hozatjuk a vizet a kútról? Kivel ásatjuk, öntöztetjük a kertet? Kivel sepertetem, (tisztittatom, meszeltetem) én a tantermet? Neked nincs most magyar olvasókönyved. Atyád maga fogja-e neked hozni a vásárról vagy pedig valakivel hozatni. Kivel fogja neked édes atyád a könyvet elhozatni (megvétetni)?*

§. 39. Mondd meg, mi az?

Po prevedení podáme krátky opis ružového kru asi v nasledujúcich vetách.

A rózsa a rózsabokron terem. A rózsabokor több kis fácskából áll. A rózsafácskának vannak ágai, a kis ágakon vannak tövisek. A tövisek szúrnak. A rózsa kellemes illatu. A rózsa szine különböző. Van fehér, piros és sárga rózsa. A leányok rózsakoszorút fonnak és adják szüléiknek.

§. 40. A kis kertésznő.

Preberieme a cvičíme verš jako 38-my a upozorňujeme znovu na tvorenie častotlivých slovies *öntöz-get*, *gyomlál-gat*, *ápol-gat*.

§. 41. Az almafa.

Pri konversačnom rozhovore a príprave potrebný je obraz, na ktorom jednotlivé čiastky uhorsky pomenujeme a cvičíme vo vetách, ktoré po jednej žiaci i do svojich cvičebných knižtičiek vpíšu. Osobitne cvičíme v užívaní ik-ových slovies *eszik, virágzik, izlik* vo všetkých troch časoch.

§. 42. A nagyobb alma.

Postupy prevedenia budú jako prí 29-tom článku. Pritom cvičíme v tvorení minulého času a vo forme: *öcscsénél idősebb* = starší od svojho brata alebo jako jeho brat.

Otázky cvičebné: *Nagyobb vagy-e te Károlynál? Józsefnél is kisebb vagy-e? Van-e nálad kisebb az iskolában? Hát Károlynál nagyobb fiu van-e az iskolában? Van-e nálad kisebb az iskolában? Hát Károlynál nagyobb fiu van-e az iskolában? Van-e nála erősebb (ügyesebb, szorgalmasabb)? Erősebbek-e a fiúk a leányoknál?*

§. 43. A körte.

Opis hruškového stromu, za vzor berúc 41-vý čít. kus, ústne sa prevedie.

§. 44. Mi ez?

Verš čítame, prekladáme a cvičíme nazpamäť. Jako dodatok bude tu na mieste opis čerešne. Osobitne cvičíme vo výrazoch: *gyermekeknek való* = pre deti súce *a kap valamin* = trhá sa o nečo.

Otázky k cvičeniu: *Gyermekeknek való-e a cseresznye? Mi a cseresznye? Milyen gyümölcsöt ismersz még? Minden gyümölcs való-e a gyermekeknek? Az éretlen gyü-*

mölcs a gyermekeknek való-e? Miért nem való az éretlen gyümölcs a gyermekeknek?

Min kap a veréb? (A cseresznyén.) Miért kap a veréb a cseresznyén? (Szereti.) Kapsz-e te is a cseresznyén? Szereted-e a gyümölcsöt? A leczkén is kapsz-e ugy, mint a gyümölcsön? Min kap a ló, a macska, a tehén?

§. 45. A szilvafa.

Prevedenie dľa 41-ho §-u. Vo forme *neveztetik* cvičíme použitím nasledujúcich otázok, bez toho, žeby sme trpné slovesá úplne časovali.

Otázky: *Milyen gyümölcsnek neveztetik a szilva? Csontárnak neveztetik-e a cseresznye is? Nevezd meg mindazon gyümölcsöt, mely csontárnak neveztetik. Minek neveztetik az a gyermek, ki iskolába jár? Miknek neveztetnek azon tanulók, kik jól tanulnak?*

§. 46. A diófa.

Najprv opíšeme orechový strom, načo preideme k čítaniu a cvičeniu zpamäti.

Osobitne cvičíme v užívaní *ik-* ového slovesa *cselekszik* v rozličných osobách a časoch.

Otázky: *Mit cselekedett* (robil, konal) *a nagyapa? Megnőtt-e* (či vyriastol) *a diófa, mig ő élt? Volt-e a diófának gyümölcse, mig a nagyapa élt? Mégis miért ültette ő a diófát? Kiért cselekedett igy? Cselekszel-e te is másokért? Jó ember-e az, ki másokért cselekszik? Cselekszik-e a rosz ember valamit másokért? Szivesen cselekszel-e te másokért? Mindenkinek kell-e másokért cselekedni? Fogtok-e ti is szivesen másokért cselekedni?*

§. 47. Mi ez?

Táto hádka je dodatok k predošlému veršu.

Otázky: *Miben születik a dió? Nagy-e a dió, mikor születik? Nagy voltál-e te, mikor születtél? Azóta megnőttél már. Milyen lesz később a dió is? Mi történik a burokkal, ha a dió megnő? (Kifeslik.) Hová esik aztán az úrfi?*

Mikor feslik a ruha? Szép-e a kifeslett ruha? Mit kell a kifeslett ruhával csinálni?

§. 48. A mogyoró-cserje.

Otázky po prevedení, jako pri 2-hom článku, obzvlášte k cvičeniu zvrátného zámena *magam, magad, maga, magunk, magatok, maguk,* ja sám a. t. ď.

Van-e mi nálunk a kertekben mogyoró-cserje? Kinek a kertjében láttatok mogyoró-cserjét? Szabad-e azt ott akárkinek leszedni? Hol szabad mogyorót szedni? Kik szednek mogyorót az erdőben? (Szegény emberek.) Maguk eszik-e meg azok a szegény emberek, a mit szednek? Kinek szedik a mogyorót, ha nem maguknak? Mit tesznek hát azok a szegény emberek a mogyoróval? (Eladják.) Vesz-e édes anyád is mogyorót? Maga számára (pre seba) *veszi-e édes anyád a mogyorót? Ki számára veszi édes anyád a mogyorót? Szedtél-e már magadnak mogyorót? Mivel töröd meg a mogyorót. (Mogyoró fogóval* = klieštičkami.) *Magad töröd-e a mogyorót? Jó-e minden mogyoró? Mit találni némely mogyoróban? (Férget,* červíka.) *Milyen az olyan mogyoró, melyben féreg van? (Férges.)*

§. 49. A méhecske.

1. **Príprava:** Opis včelky.

A méhnek van hat lába, négy szárnya, két csápja (makadlo) *és egy fulánkja* (žihadlo). *Teste három részből*

vagy gyürűből áll. A méh igen szorgalmas és munkás állat. Reggeltől estig repked virágról virágra és gyüjt viaszt és mézet. A viaszból épit sejtet (plášť) *és bele rakja a mézet. A méh nem lakik egyedül, hanem társaságban* (v spoločnosti) *él, s valamennyi engedelmeskedik a királynénak. A herék* (trúdy) *nem dolgoznak, hanem csak esznek. A munkás méhek azért üldözik* (prenasledujú) *a heréket.*

2. **Čítanie alebo predneseníe verša skrze učiteľa.**

3. **Čítanie skrze učiteľa** alebo už teraz skrze jedneho žiaka a medzi tým prekladanie a osvojenie nových slov.

4. **Vecný rozbor a cvičenie v reči.**

Prvý verš. *Mit csinál a méhecske? (Száll.) Hol száll a méhecske? (A kertben.) Mikor száll a méhecske? (Napestig.) Mikor kel a méh? (Korán reggel.) Meddig száll virágról virágra? Min száll a méhecske? (Szárnyán.) Mit keres a méh a virágon? Kinek keresi a méh az étket? Meddig száll (röpked) tehát a méh? Megeszi-e mind, a mit talál? Mit csinál avval, a mit meg nem eszik?*

Mondd, mit csinál nappal a méhecske?

Druhý verš. *A méhecske a felét abból, a mit gyüjt, haza viszi. Hol van a méhecske otthon? (A méhkasban.) Mit épit ő magának a kasban? Minek nevezzük azt a kis házacskát, melyet magának épit? (Sejtnek.) Miből vannak a sejtek épitve? Mit tesz a méh a másik felével? Elteszi-e a méh a mézet? Miért teszi el a mézet? (. . . . hogy legyen télben jó falatja.) Lesz-e hát a méhecskének télben mit ennie? Miért lesz neki télen jó falatja? (Mert nyáron megtakaritja.) A méhecske tehát takarékos állat. Milyen állat a méhecske?*

Mondd, mit épit s készit a méhecske s miért teszi azt?

Tretí verš. *Mit ad nekünk a méhecske? Milyen izü a méz? Szeretsz-e mézet enni? Szereted-e azért a méhet, mert mézet ad nekünk? Milyen állatnak mondjuk a méhet azért,*

mert reggeltől estig dolgozik? (Szorgalmas állatnak.) Szereted-e a méh szorgalmát? Akarod-e példáját követni (nasledovať)? *Mit kell neked tenned, ha olyan akarsz lenni, mint a méh?*

Miért szeretjük a méhecskét?

5. **Shrnutie obsahu verša v krátkych vetách,** na koľko možno použitím slov vo verše sa nachádzajúcich.

6. **Zpamäti cvičenie vo verši** dľa učiteľovej nápovedi alebo z knižky.

7. **Písanie verša** z knižky alebo zpamäti, prv ale musí učiteľ ťažšie slová *(napestig, száll, étket, méh)* na písmeny rozberať.

§. 50. A fiú és madárka.

1. **Príprava.** Známych vtákov, jak *pacsirta* = škrivánok, *czinke* = sýkorka, *csíz* = čížik, *tengelicz* = stehlík, *fülemile* = slávik, pomenujeme a tvoríme opis hlavných čiastok vtáka, jaktiež hniezda.

A madárnak van feje, nyaka, törzse, lába és szárnya. Fején van csőre és szeme. Teste tollal van fedve. Tolla némely helyen hosszabb, másutt rövidebb. A madár repül. Az éneklő madarak énekelnek.

A madár fészket épit magának. A fészek lehet sárból, galyból, levelek-, pehely-, (páper) *vagy mohból* (mach) *épitve. A fészekbe tojást rak a madár. A tojásból kikelnek a madárkák (fióka). A fiókák kezdetben nem tudnak még repülni. Akkor még etetni kell. A fészket nem szabad kiszedni.*

2—6 postup jak pri 49-tom článku.

Mluvničný tvar *befedezvén* = zakryjúc, len preložíme a cvičíme na príkladoch záložku *nélkül* s privlastňovacími príponami.

§. 51. A házi állatok.

Tento článok je všeobecný pohľad na domácu zver a opakovanie 35. lekcie I. dielu, ktorej verš sa tu opakuje jako príprava. Nato nasleduje čítanie a rozhovor po jednej vete, pričom sa tvorenie množného počtu podstatných mien do popredia kladie. Opätné vyrozprávanie čítacieho kusu skrze deti je i tu, čoby sa jak zbytočným zdalo, nevyhnutnou podmienkou zdarného pokračovania.

§. 52. A kutya.

Tento kus je rozšírenie opisu z 36-tej lekcie I. dielu, ktorý sa už známym spôsobom najprv ústne vyvinie a potom číta.

Ku zvláštnému mluvničnemu cvičeniu odporúča sa *ik*-ové sloveso *tartózkodom* vo všetkých troch časoch a príponovanie záložky *-hoz, hez.*

Po úplnom rozbore článku dáme znovu opis tvoriť a každú vetu hneď z hlavy písať. Rozumie sa samo sebou, že ťažšie slová pred písaním na slabiky a písmeny rozberáme, aby sme pravopisným chybám vyhli.

§. 53. A tolvaj és a kutya.

Prevedenie bude jako pri 49-tom článku 2—6 postup. Pri čítaní taktiež i rectovaní verša každý odsek inému žiakovi dáme za úlohu.

Zvláštnu pozornosť a cvičenie zasluhujú mimo niekoľkých nových slov rozkazovací a spojovací spôsob, čo sa z patričných viet vybratými otázkami rozmlúvajúc prevedie.

§. 54. A ló.

Za prípravu k tomuto článku slúži opakovanie verša : *A kis lovag,* taktiež slobodné opakovanie opisu koňa (Vidz

36. lekciu I. dielu) skrze jedneho alebo viac žiakov. Nato pristúpime k rozboru článku a obzvlášte ku cvičeniu v nových slovách, ukážuc všetko pred pomenovaním na obraze.

§. 55. Kis lovag dala.

Prekladanie, opätné čítanie, cvičenie zpamäti a spievanie budú tu postupy.

§. 56. A veréb és ló.

1. **Príprava.** Opis vrabca v nasledujúcich vetách. *A veréb madár. Van feje, törzse, két lába, két szárnya és egy farka. Tollazata a hátán szürke-barna, alul világosabb. A veréb a ház körül tartózkodik. A veréb eszik gabonaszemet* (zrno) *és szereti a gyümölcsöt, különösen kap a cseresznyén. Azért sok kárt is tesz. De elpusztitja* (vyplení) *a hernyót* (húsenica) *és cserebogarat* (chrúst) *is, ez által hasznot tesz.*

2. **Čítanie.** 3. **Slovný,** 4. **vecný rozbor.** 5. **Nazpamäť cvičenie** a 6. **Písanie** prevedie sa už známym spôsobom. 7. **Mluvnične tvary** k cvičeniu budú: podmieňovací spôsob v určitom a neurčitom tvare: *adnám, adnád, adná, adnók, adnátok, adnák* ja bych ho dal, ty bys ho dal, atď. *adnék, adnál, adna, adnánk, adnátok, adnának,* ja bych dal, ty bys dal, a. t. ď.

Otázky: *Én a tanév elején sok könyvet kaptam; el is osztottam köztetek. Kinek a számára* (pre koho) *hozattam* (som dal doniesť) *ezeket a könyveket? (Számunkra.) Számodra is hozattam ez évben könyvet? Hozattam-e ez évben számotokra magyar (tót) olvasókönyvet? Pali elvesztette olvasókönyvét. Adnál-e neki kölcsön* (vypožičal by si mu), *ha kérne tőled? Hát hosszabb időre adhatnál-e neki könyvet? Oda adnád-e neki tót olvasókönyvedet hosszabb időre? (Nem adnám.)*

Miért nem adnád neki hosszabb időre? Hát ha én kérnék most tőletek egy könyvet, adna-e nekem valamelyitök? Mindnyájan adnátok-e nekem?

Milyen hónapban vagyunk most? Szeretnétek, ha ismét (már) május hava lenne? Miért szeretnétek, ha már itt lenne? Mit csinálnának akkor a fiúk? Hát a leányok mit csinálnának a kertben.

Ma hétköznap van. Iskolában lennétek-e, ha ma ünnep volna? Milyen ruhában lennél Károly, ha ma ünnep volna?

§. 57. A tehén.

Opakovanie 38-mej lekcie I. dielu bude čiastočnou prípravou k tomuto článku. Okrem toho je žiaducno, aby učiteľ spôsob dorábania mlieka a masla najprv v materinskej reči dal vyrozprávať. To bude potrebné, poneváč veci a činnosti v článku obsažené nemôže ukázať a neznáme slová sa tu vo vätšom počte nachádzajú. V týchto najprv osobitne cvičí; ešte kým sa v materinskej reči vedie rozhovor, načo to isté robí pri čítaní a vecnom rozbore viet, už teraz vždy len uhorsky konversujúc. Pri ústnom rozhovore sa ešte i nasledujúce slová môžu vpliesť: *nyáj* = stádo, *pásztor* = pastier, *borju* = teľa, *üsző* = jalovica, *tinó* = junec, *bika* = bujak.

§. 58. Bárányka.

Pred čítaním a rozborom podľa 49-ho §-u opakujeme opis ovce z 39-tej lekcie I. dielu. Slovesá v súminulom čase: *hallá, bége, megrázá, tudának* povedia sa slovensky. K cvičeniu v tejto forme dostačia otázky z ohľadu slovného a vecného srozumenia kladené. Cvičenie v časovaní prvej a druhej osoby tejto zriedkavej formy zdá sa na tom stupni ešte zbytočným byť.

§. 59. A disznó.

Pre veľký počet nových slov je tento článok ťažší, nežli ktorýkoľvek z predošlých opisov. Mluvničné tvary sú ale bez výminky všetky známe.

Na obraze ukážeme sviňu a dáme jej hlavné čiastky bez všetkej pomoci skrze jedného pokročilejšieho žiaka pomenovať. Nato kladieme primerané otázky, aby žiaci, nakoľko to už jich zásoba slov dopúšťa, vo vetách článku odpovedali, keď prídeme k takej, v ktorej sa neznáme slovo nachádza, dáme na uhorskú otázku v materinskej reči odpovedať a povieme patričný názov alebo i celú vetu ihneď po uhorsky, kladieme otázku a cvičíme vo vete po jednom i vo sbore. Za vzor nech slúži veta, v ktorej sa päť nových slov nachádza:

„A disznót hizlalják burgonya-, korpa-, kukoriczával és néhol makkal.“

Prevedenie. Čože robia ľudia so sviňou, aby dobrú slaninu mala? (Krmia ju) *Mondd: Az emberek hizlalják a disznót. Mit tesznek az emberek a disznóval, hogy jó szalonnája legyen? (D. D.)*

Mivel hizlalják a disznót nálatok? (Ž. Zemiakami.) *Az emberek hizlalják a disznót burgonyával. Mivel hizlalják a disznót? (D. D.)*

Nálatok is burgonyával hizlalják-e a disznót, Péter! (P. U nás sviňu otrubami krmia.) *A disznót korpával is hizlalják. Mivel hizlalják a disznót? (Korpával.) Mivel hizlalják még a disznót? (Burgonyával.) Mondd most egyszerre, mivel hizlalják a disznót?*

Ž. *A disznót hizlalják burgonyával és korpával.*

Én tudok még valamit, mivel a disznót hizlalják. Ki mondja meg? Keďby dietky nevedely, povie učiteľ, že sviňa

kukuricu veľmi rada jedáva. *A disznót lehet még kukoriczával is hizlalni. Mivel lehet még hizlalni a disznót? (Kukoriczával.) Mondd most egy mondatban, mivel hizlalják a disznót?*

Ž. A disznót hizlalják burgonya, korpa, kukoricza vagy makkal. (D. D.)

Čím viacstrannejšie opakovacie cvičenie nesmie pri takom článku vystať.

§. 60. A kecske.
§. 61. A lúd.

Náz ornenie a prevedenie bude jako pri 59-tom článku.

§. 62. Házi madarak.

Verš z 35. lekcie I. dielu a menovite tretí odsek, jako i 40-tú lekciu opakujeme, načo otázkami zavedieme rozhovor a pripravíme písanie úlohy rozberaním slov na slabiky a písmeny, taktiež napísaním na tabuľu.

§. 63. A falusi piacz.

Doterajšia látka bola z vätšej čiastky opakovaním a rozšírením látky v prvej a druhej triede prebratej. Tomu didaktickému cieľu podriadené bolo i usporiadanie a sostavenie článkov. Týmto článkom stupíme na nové pole, totiž k prvým počiatkom zemepisného vyučovania. Na základe patričných obrazov pre názorné vyučovanie je v týchto článkoch len to použité, čo v obecnom živote najčastejšie prichádza.

Úplné vyčerpanie týchto patrí do hodín tomuto predmetu osobitne určených. To ale nevadí, aby učiteľ pri

rozbore článkov a obzvlášte pri opakovacom cvičení i také pojmy uhorsky nemenoval, ktoré sú už žiakom z názorného a zemepisného vyučovania známe a tu asnáď nepoužité. Takéto pomenovanie zemepisných pojmov v uhorskej reči zavdáva dosť príležitosti nielen k opakovaniu zemepisnej látky, ale i k pojisteniu a zachovaniu jej. Z druhej strany je zemepis okrem počtovania najpríhodnejším predmetom k upotrebeniu a rozšíreniu už dosiahnutej zbehlosti v uhorskej reči. Na ďalších postupoch tohoto málo nových pojmov prichádza. Keď tieto pri širšom a názornom vyučovaní v materinskej reči pomenujeme i uhorsky, bude opakovanie a menovite krátke shrnutie tohoto v uhorskej reči ľahké. Takéto praktičné užívanie uhorskej reči povzbudí u žiakov chuť k učeniu a je veľmi príhodné látku prebratú i čo do veci i čo do výrazu zachovať a pojistiť.

Prevedenie tohoto článku bude najprimeranejšie, keď na názornom obraze najprv každý predmet ukážuc, všetko pomenujeme, potom kladieme otázky, aby sa žiaci o tom, čo na obraze vidia, v krátkych vetách vyslovili. Keď horemenované alebo týmto podobné názorné obrazy škola si ešte nezaopatrila, potrebné bude najprv látku článku v materinskej reči opakovať. Po tej príprave začneme rozhovor uhorsky, cvičíme v článku po jednej vete a opakujeme každý odsek. Keď sa deti v látke už zbehle uhorsky vysloviť vedia, preideme k čítaniu a naposledy k opakovaciemu cvičeniu, aby výrazy a mluvničné tvary k úplnej zbehlosti boly zachované.

K týmto od predošlých málo sa odchyľujúcim postupom príde od teraz ešte nový. Tento článok už do štvrtej triedy patrí. V tejto predpisuje ministeriálny učebný nákres, aby deti okrem ďalšieho ústneho a písemného cvičenia, ktoré sa vždy do popredia kladie a hlavným cieľom uhorského vyučovania zostane, na základe vetoslovia i na

mluvničné tvary upozorňovaly, tieto pomaly i usporiadaly a si zachovaly, bez toho, aby sme sa do nudného rozboru a cvičenia mluvničných pravidiel pustili. Tejto požiadavke zodpovieme, keď sú deti v mluvnici materinskej reči zbehlé. Na tomto základe dajú sa do teraz na dostač cvičené tvary snadno shrnúť a usporiadať. Použitie a prepracovanie pre druhú a tretiu triedu predpísanej látky z materinskej reči, jako to Nagy-Zaymusova rukoväť a mluvničná cvičebná kniha narádza, sa teda tu predpokladá. Vyviňovanie všeobecných mluvničných pojmov a pravidiel, ktoré do mluvničných hodín[1] materinskej reči patrí, nebude tu potrebné. Tu výsledok toho vyučovania upotrebujeme s vysvetlením uhorských mluvničných tvarov, preto v týchto i hneď aj uhorsky cvičíme, použijúc i túto príležitosť k rozmnoženiu nových slov, ku cvičeniu v ních a ku cvičeniu výmluvnosti. Rozoberať len tam budeme, kde je veľký a vecný rozdiel medzi tvarom slovenským a uhorským.

Mluvničné cvičenie.

A mondat és két lényeges tagja: az alany és állitmány. Veta a jej dve podstatné čiastky: podmet a výrok.

Olvasd az első mondatot! Mit csinálnak az emberek? „Az emberek épitenek.“ Felirom ezt a mondatot a táblára. Olvasd most ezt a mondatot a tábláról! Mi az, a mit olvastál? (Mondat, veta.) Čo je veta? (Veta je slovmi vyjadrená myšlienka.)

1. **Ha gondolatunkat szavakba foglaljuk és kimondjuk, az mondat.** *(D. D.)*

Mondjatok mindegyik egy-egy mondatot!

Kiről állitunk (mondunk) ezen mondatban valamit. (Az emberekről.) Hogy neveztük tótul a mondat azon tagját, melyről valamit állitunk? (Ž. Podmet.) *A mondat azon tag-*

ját, melyről valamit állitunk, alanynak nevezzük. Mi az alany?

2. **Alany a mondat azon tagja, melyről valamit állitunk.**

Mondj egy mondatot! Melyik szó ebben a mondatban az alany?

Olvasd megint azt a mondatot a táblán! Mit állitunk ezen mondatban az emberekről? Minek nevezzük tótul a mondat azon tagját, melylyel az alanyról valamit állitunk? (Ž. Výrok.) *A mondat azon tagját, melylyel az alanyról valamit állitunk, állitmánynak nevezzük. Mi az állitmány?*

3. **Állitmány a mondat azon tagja, melylyel az alanyról valamit állitunk.**

Mondj mondatot! Mi ebben az állitmány.

Hány tagja van tehát a mondatnak? Minek nevezzük azokat.

4. **A mondatnak két tagja van, az egyik az alany, a másik az állitmány.**

Mondj egy mondatot az almáról, melyben csak alany és állitmány legyen és semmi más szó. Ž. Az alma piros. Hogy neveztük tótul az olyan mondatot, melyben csak alany és állitmány fordul elő. (Ž. Jednoduchá veta.) *Magyarul mondjuk: egyszerü mondat. Milyen mondatot nevezünk egyszerü mondatnak?*

5. **Egyszerü mondatnak az olyan mondatot nevezzük, melyben csak alany és állitmány van.**

Učiteľ dá viacej jednoduchých viet z prvej časti čítanky vyhladať alebo utvoriť a cvičí v uhorskom pomenovaní čiastok vety, taktiež opakuje to, čo sa z pravopisu o vete do teraz prebralo, totiž: *Milyen betűvel irjuk a kezdő szó kezdő betűjét? Mit irunk a mondat után? Miből áll a mondat, a szavak? Hányfélék a betük?*

§. 64. A templom.

Po vyvinutí látky článku v rozhovoroch a po čítaní odporúča sa, aby učiteľ pri opakovácom cvičení miestné a náboženské pomery do ohľadu berúc, pomenoval to, čo v článku asi vystalo. Sem patria ešte: *káplán, segédlelkész* = kaplán, *egyházfi* = kostolník, *mise* = omša, *keresztelni* = krstiť, *keresztelés* = krstenie, *gyónni* = zpovedať sa, *gyónás* = zpoveď, *úrvacsora* = večera pána.

Mluvničné cvičenie.

Szótagok, helyesirási szabályok. Slabiky, pravopisné pravidlá.

Mi van a toronyban? (A toronyban van az óra.) Mi az, a mit mondtál? (Mondat.) Hány szóból áll ezen mondat? Hány magánhangzó van az első szóban? Hány szótag van benne? Hány magánhangzó van a második szóban? Hány tagu szó ez? Hány magánhangzó van a harmadik, negyedik, ötödik szóban? Hány tagu szavak ezek azért? Vigyázzatok

1. **Minden szó annyi tagu, a hány magánhangzó van benne.**

Hány magánhangzó van ezen szóban: óra? Hány tagu szó ez tehát? Hány mássalhangzó van benne? Ha elválasztod (oddelíš), *melyik szótaghoz (magánhangzóhoz) fogod ezt a mássalhangzót irni?* Tak tiež: *kakas, torony, magas, vezet. Figyeljetek!*

2. **Ha két magánhangzó közt egy mássalhangzó van, ezt az elválasztásnál a következő magánhangzóhoz kell irni.**

Hány tagu szó ez: lelkész? (isten, oltár, ablak, ajtó csillag.) Hány mássalhangzó van a két magánhangzó között?

Melyik mássalhangzót fogod az első magánhangzóhoz írni, melyiket a másodikhoz? Mondjátok meg a szabályt.

3. **Ha két magánhangzó közt két mássalhangzó van, az elsőt az előbbi, a második az utóbbi magánhangzóhoz kell irni.**

Hány tagu szó ez: templom? Miért két tagu szó? Hány mássalhangzó van a két magánhangzó között? Hová fogod ezeket az elválasztásnál irni? Podobne : *korcsma, hangzó, körtve, zöldség. Hogy kell elválasztani, ha két magánhangzó között három mássalhangzó van?*

4. **Ha két magánhangzó között három mássalhangzó van, a három közül a két elsőt az első, az utolsót az utóbbi magánhangzóhoz kell foglalni.**

Hány szótag van ezen szavakban: falai, ablakai? Mondjatok minden szótagot külön. Hány szótagot képez a két magánhangzó, mely egymás mellett áll? Hogy fogjuk hát a szabályt (pravidlo) *mondani?*

5. **Ha a szóban két magánhangzó jön egymás mellé, az egyik az első, a másik az utóbbi szótaghoz tartozik.**

Olvasd ezen olvasmány harmadik mondatát. Mondd ki még egyszer azt a szót: vannak. Te is, te. Kimondom én is. Keményen (silno) *hangzik-e benne az „n“ hang? Hány „n“-nel van azért ezen betű irva. (Kettővel.)* Tiež tak preberieme slová : *nagyobb, több, áll, reggel, előtt, orr, ujj. Hogy kell tehát irni azon betűt, mely a szóban keményen hangzik?*

6. **Azon betűt, mely a szóban keményen hangzik, kettőztetve** (dvojito) **kell irni.**

§. 65. Vasárnap.

Pomenovanie dní a najhlavnejších sviatkov prevedieme pri opakovacom cvičení.

Mluvničné cvičenie.

Tárgynév, névelő. Meno veci, član.

Hová járunk vasárnaponkint imádkozni? (Templomba.) Mi a templom? „A templom épület.“ Mi az, a mit most mondtál? Felirom ezt a mondatot a táblára. Mi ezen mondatban az alany, állitmány?

A templomot látjuk, mint más tárgyat is. Nálunk csak egy templom van, de másutt is vannak templomok. Milyen szóval van tehát itt az alany kifejezve? (Menom veci.) *Magyarul mondjuk: tárgynév. Mondd még más tárgyaknak neveit! (Ablak, ajtó, orgona.) Mit nevezünk meg a tárgynévvel? (Tárgyakat.) Miféle szó tehát a tárgynév?*

1. **A tárgynév olyan szó, melylyel tárgyat nevezünk meg.**

Mondjatok néhány tárgynevet. Ezeket is felirom a táblára: a toll, a tábla, az asztal, az ajtó. Milyen szócskát mondunk és irunk a tárgynév előtt? (a, az.) *Milyen név előtt áll mindig ezen szócska* „a“ *vagy* „az“*? (Tárgynév előtt.) Azért mert az* „a“ *és* „az“ *szócska mindig a tárgy neve előtt áll, névelőnek mondjuk. Mi az* „a“ *és* „az“ *szócska? (Névelő.) Miért nevezzük az* a *és* az *szócskákat névelőknek?*

2. **Az *„a“* és *„az“* szócskákat névelőknek nevezzük, mert rendesen név előtt állanak.**

Jól hangzik-e ezen mondat: Az toll jó? Hogy szoktuk azt mondani? Milyen hangzóval kezdődik itt a tárgynév? Mássalhangzóval. Mondjatok még több tárgynevet, melyek mássalhangzóval kezdődnek és tegyétek mindenikhez a névelőt. Mikor használjuk tehát az „a“ *névelőt?*

3. **Az *„a“* névelőtt akkor használjuk, mikor az utána álló szó mássalhangzóval kezdődik.**

Mondjatok most oly tárgyneveket, melyek magánhangzóval kezdődnek és tegyetek mindenik elé névelőt. (Az asztal,

az ajtó, az üveg, az asszony.) Mikor használjuk az „az“ névelőt?

4. **Az *„az“* névelőt akkor használjuk, mikor az utána álló szó magánhangzón kezdődik.**

§. 66. A tavasz.

Jako dodatok žiada sa tu v krátkych vetách shrnutie toho, čo deti o kukučke, škrivánkovi a fijalke vedia.

A kakuk *télben nem lakik nálunk. Csak akkor jön hozzánk, mikor a tavasz már itt van s melegek a napok. A kakuk nem énekel, hanem mindig azt kiáltja: kakuk, kakuk. Fészket nem épit, hanem tojását más madár fészkébe rakja. A kakuk nem szereti fiókáit.*

A pacsirta *is csak tavaszszal jön hozzánk. Őszszel mikor már hidegek a napok, elvándorol tőlünk. A pacsirta vándormadár. A pacsirta szépen énekel s azért az éneklő madarakhoz tartozik. Mindenki szereti hallgatni. Fészkét a földre épiti s eszik rovart* (hmyz) *és gabonaszemet. A pacsirta nagyobb mint a veréb.*

Az ibolya *növény. Virága kék és fehér s igen kellemes illatu. Az ibolya terem kertekben, a mezőn és az erdőben.*

Mluvničné cvičenie.

Tulajdonnév. Vlastnémeno.

Mondd meg nevedet! Van-e még más Csernoch Péter? Hát a te neved mi? Van-e még valakinek olyan neve? Ez a név tehát csak a te saját (tulajdon) neved. Van-e minden embernek saját (v. tulajdon) neve? Mi a neve a mi községünknek? a pataknak, a hegynek? Mondjatok még több nevet. Milyen név lesz mindenik, mivel csak egy tárgynak a neve? Tulajdonnév. Milyen név tehát a tulajdonnév?

1. **A tulajdonnév oly név, mely csak egy személynek vagy tárgynak a neve.**

Mondjátok még egyszer ezeket a tulajdonneveket! Felirom azokat a táblára. Milyen kezdő betűvel irtam minden tulajdonnevet? Milyen kezdő betűvel irjuk tehát a tulajdonneveket?

2. **A tulajdonnevek kezdő betűjét nagy betűvel irjuk.**

§. 67. A földmivelő tavaszi foglalkozása.

Keď môžeme obsah článku na obraze ukázať, pomocou tohoto vyvinieme vety.

Bez užívania tohoto musíme príhodnými otázkami si pomôcť, aby sme srozumiteľné čítanie článku pripravili. Kedby sa ale priťažkým zdalo vety článku hneď uhorskými otázkami tvoriť, môžeme vopred krátky obsah tohože v slovenskej reči prebrať, poťažne opakovať.

Otázky k vyviňovaniu viet.

Hány évszak van egy esztendőben? Nevezd meg azokat! Melyik évszak a leghidegebb? Melyik jön (következik) utána? Tavaszszal is olyan hideg van-e, mint télben? Miért van tavaszszal melegebb, mint télben? (Mert akkor melegebben süt a nap.) Mikor süt a nap melegebben? Ž. Tavaszszal melegebben süt a nap.

Čím boly v zime pole a lúky prikryté? *Mondjátok: Télben volt a mező és rét hóval fedve. Mivel volt télben a mező és rét fedve? Tavaszszal van-e hó a mezőn és a réten? Hová lett hát a hó tavaszszal?* (Ž. Na jar sa sňah rozpustí.) *Tavaszszal elolvad a hó. Miért olvad a hó tavaszszal? Honnan olvad a hó tavaszszal? Tavaszszal olvad a hó a mezőről és a rétről.*

Milyen lesz a rét, a legelő, ha a hó elolvad? Mely állat szereti a fris zöld legelőt? Hová viszi tehát a juhász a báránykákat is? A juhász viszi a báránykákat a legelőre. Csendesen állnak-e a bárányák a legelőn? Mit csinálnak a bárányák a mezőn? (Žiaci odpovedajú slovensky.) *Ugy van. A bárányák ugrálnak és tánczolnak anyjok körül. Mit csinálnak a bárányák stb.?*

Mivel van a kert keritve? Miből van a keritès készitve? Vesszőből. Télen át száraz lett a vessző, kiszáradt, az emberek sokat kitörtek vagy el is vittek belőle s fütöttek a kályhára. Milyen tehát a keritès tavaszszal? Mit kell vele csinálni? (Ž. Napraviť.) *Igazitani kell a keritést. Mit csinál tehát a gazda tavaszszal a kert körül? A gazda igazitja a kert keritését.*

Mi szükséges az igazitáshoz? Hol vágja a gazda a vesszőt? Az erdőben. Mit csinál tehát a gazda tavaszszal a kert keritése körül? A gazda igazitja tavaszszal a kert keritését és vesszőt vág hozzá.

Mivel volt télen át a mező, legelő fedve? Mi volt a kertben is? Mi történik a hóval tavaszszal? Mi marad a hó után a kertben? De a hó vize is lemegyen és a kert földje száraz lesz. Mit csinál a gazda a kertben, ha a hó vize lemegyen? Žiaci odpovedajú slovensky a učiteľ nato hneď povie neznáme výrazy uhorsky. *A gazda ásatja a kertet és beülteti. Mit csinál a gazda, mihelyt . . . . ? Mihelyt a hó vize lemegyen, a gazda ásatja a kertet és beülteti.*

Takým spôsobom preberieme i nasledujúce vety článku. Keď je pochopenie tohoto takto prípravené a niektorí žiaci z počiatku pri výpomocných otázkach učiteľových, naposledy ale i bez týchto samostatne vedia vyrozprávat, čo všetko robí roľnik na jar, číta sa článok. Teraz pristúpime k rozširujúcim otázkam a opakovaniu.

Rozširujúce otázky k prvej a druhej vete.

1. Olvasd az első mondatot. Mikor süt melegebben a nap? A tavasz az évnek vagy esztendőnek egy része, egy évszak. Hány évszak van egy esztendőben? Hány hónap van egy esztendőben? Nevezd meg azokat! Hány hónapig tart egy évszak? Mely hónapokban van a tavasz, a nyár, az ősz, a tél?

2. Milyen volt télben a mező és rét? Mivel volt boritva? Milyen szinű a hó? Hideg vagy meleg-e a hó? Találnak-e az állatok legelőt a havon? Miért olvad a hó? Honnan olvad a hó? Melyik hónapban olvad a hó?

Podobne rozširujeme i nasledujúce vety, aby dietky nielen obsah článku úplne rozumely a pochopily, ale sa i v reči mnohostranne cvičily.

Mluvnicné cvičenie.

Cselekvésszó. Sloveso.

Mit csinál a földmivelő tavaszszal? „A földmivelő szánt.“ Felirom ezt a mondatot a táblára. Kiről van szó ezen mondatban? Mit állitunk a földmivelőről? Mi tehát itt az alany, állitmány? Milyen szó itt az alany? Milyen szó az állitmány? Sloveso. Ktoré slovo zovieme slovesom? Ž. Také slovo, ktoré nám udáva, čo činí osoba alebo vec, zovieme slovesom, Sloveso sa uhorsky *cselekvésszó (ige)* zovie.

Azon szót, mely valakinek vagy valaminek cselekvését fejezi ki, cselekvésszónak vagy igének nevezzük.

Mondjon mindeniktök egy-egy mondatot, melyben az állitmány cselekvésszó legyen.

Dolgozzátok ki a feladványt.

§. 68. Nyári dal.

Prevedenie môžeme hneď s čítaním a slovným rozborom začať. Pri vecnom cvičení opakujeme, čo deti zo 44-tého článku o čerešni vedia a vyvinieme o jahode a prepelici nasledujúce vety.

Az eper az erdőben terem. Az eper részei: a gyökér, a szár, a levelek, virága és gyümölcse. Levelei zöldek. Virága fehér. Az eper piros és édes, mint a czukor. Az eper jó izü.

A fürj sokkal kisebb madár, mint a tyúk. Tavaszszal jön hozzánk és őszszel elhagy bennünket. A fürj is vándormadár. Tollazata szürke, mint a hamu. A fürj nem tud jól repülni, hanem inkább szalad. Húsa nagyon jó izü s azért a vadász lelövi.

Mluvničné cvičenie.

Milyenségszó. Kötige. Prídavné meno. Spona.

Minő az eper? „Az eper édes.“ Mi ebben a mondatban az állitmány? Milyen szó az? Prídavné meno. Na jakú otázku odpovedáme prídavným menom? Na otázku: jaký, *á, é?* Jako povieme tú otázku uhorsky? *Milyen, minő?* Také slovo, ktoré k otázke *milyen* alebo *minő* užívame, volá sa *milyenségszó. Milyen szó ez: édes? Mondj több mondatot, melyekben az állitmány milyenségszó legyen! Milyen kérdésre felelünk a milyenségszóval? Mit jelent tehát a milyenségszó? (Milyenséget*, jakovosť,) *Minek nevezzük azon szót, mely milyenséget jelent?*

1. Azon szót, mely milyenséget jelent, milyenség- vagy minőségszónak nevezzük.

Mondd ezt az utolsó mondatot tótul! „Strom je vysoký.“ Čím je spojený v tej vete podmet s výrokom? Sponou. Jako si túto vetu uhorsky povedal? „*A fa magas.*“ Či je medzi podmetom a výrokom v uhorskej vete spona tiež

vyslovená? *Mondjatok több mondatot, melyekben az állitmány milyenségszó! (D. D.) Mit nem teszünk ki a magyar mondatban, ha az állitmány milyenségszó?* Spojnu = *az igekötőt. Mely mondatban nem teszszük ki a tót igekötőt* je = *van? Oly mondatban, melyben az állitmány milyenségszó, a tót igekötőt* „je“ *magyarban nem teszszük ki.*

Mi az iskola? „Az iskola épület.“ Hogy fogod ezen mondatot tótul mondani? Milyen szó itt az állitmány? Ki van-e itt fejezve a tót igekötő je? *Mondjatok még több mondatot, melyekben az állitmány tárgynév legyen. Mindenütt hiányzik-e a tót igekötő* je? *Milyen mondatban nem kell a tót igekötőt* **je = van,** *magyarban kitenni? (Oly mondatban, melyben az állitmány tárgynév.) Milyen mondatban még? Foglaljátok egybe és mondjátok, milyen mondatokban nem kell a tót igekötőt* je = *van, magyarban kitenni.*

2. **Oly mondatban, melyben az állitmány milyenségszó vagy tárgynév, a tót igekötőt *je* = van, nem kell a magyarban kitenni.**

§. 69. Az aratás.

Prevedenie jako 67-ho článku so zreteľom na opakovacie a rozširujúce cvičenie, primerané miestnym pomerom.

Mluvničné cvičenie.

Személyes névmás. Osobné zámeno.

Mit csinálsz te az iskolában? „Én tanulok.“ Mi az, a mit mondtál? Felirom ezt a mondatot a táblára. Kiről van szó ebben a mondatban? Mi helyett áll itt ezen szó: én? Ha nem akarnád használni ezen szót én, mit kellene mondanod? Nevemet. Mi helyett áll tehát ezen szócska én? Név helyett. Hogy nevezzük tótul az olyan szót, mely név helyett áll? Zámeno. *Magyarul mondjuk névmás. Vigyázzatok. Tárgy-*

név vagy személynév helyett áll-e ezen mondatban ezen szó én? Milyen név lesz azért ezen szó én, *hogy személynév helyett áll? Magyarul mondjuk:* én *személyhelyettesitő név. Ha az ember magáról beszél, a maga személyét* (osobu) *emliti, használja ezen személyhelyettesitő nevet: én. Hányadik személyben beszélünk, ha ezen személyhelyettesitő nevet: én használjuk? Első személyben. Melyik személyt helyettesiti ezen személyhelyettesitő név én?*

Milyen szóval helyettesitjük a második, a harmadik személyt? (te, ő.) Milyen szavak tehát ezek: én, te, ő? Melyik helyettesiti az első, a második, a harmadik személyt?

***Én, te, ő,* személyt helyettesitő szók; *én* első személyt, *te* második személyt, *ő* harmadik személyt helyettesit.**

Alkossatok mondatokat, melyekben az alany személyhelyettesitő névmás legyen.

Obšírnejšie prevedenie vidz v Nagy-Zaymusovej už spomenutej rukoväti 14. §.

§. 70. Őszi dal.

V opise bociana cvičíme čo v prídavku.

A gólya vándor (költöző) madár. Fészkét a háztetőkre épiti. Teste oly nagy, mint a ludé, de a lába sokkal hosszabb. A gólya szeret mocsarakban (močiar) *járkálni (gázolni). Ott fogdossa a békákat* (žaby), *kigyókat* (hadov) *és gyíkokat* (jašterky).

Mluvničné cvičenie.

Állitó, tagadó, kérdő mondat. Istiaca, záporná, tázacia veta.

Olvasd az első mondatot. Mondd az állitmányt csak egyszer! „Sárgul már a falevél.“ Mondd ezt a mondatot tótul. List stromový už žlkne. Jaká veta je to? Istiaca.

Prečo voláme tú vetu istiacou? Lebo ňou odpovedáme na otázku: Či žlkne stromový list? a istíme, že žlkne. Istiacu vetu zovieme uhorsky *állító mondat. Olvasd a második mondatot. Milyen mondat ez. Alkossatok most állító mondatokat a házi állatokról! (D. D.)*

Olvasd a harmadik mondatot. Milyen a határ őszszel? „A határ szomoru.“ Milyen mondat az is? Állító mondat. Tavaszszal is szomoru-e a határ? „A határ tavaszszal nem szomoru.“ Ez is állító mondat-e? Milyen mondat az? (Ž. Záporná veta.) *Mondjátok magyarul: Ez tagadó mondat. Milyen mondat az? Miért tagadó mondat? Hányféle mondatot tudtok már magyarul is megnevezni? Melyek azok?*

Olvasd a vers utolsó mondatát! Hát ez milyen mondat lesz? (Ž. Tázacia v.) *Mondd: Ez kérdő mondat. Miért kérdő mondat az? Hányféle mondatot tudunk már magyarul is megnevezni? Mit irunk a bevégzett mondat után? Mit irunk a kérdő mondat után?*

Úplné vyvinutie a prevedenie vidz Nagy - Zaymus 17. §.

§. 71. A földmives őszszel.

Prevedenie bude jako pri 67-om článku. Ústne cvičíme ďalej v upotrebovaní priponovacieho neurčitého spôsobu.

Otázky: *Kinek van télben mit ennie? (Annak, ki nyárban gondoskodik.) Van-e neked mindig mit enned? (Nekem van mit ennem.) Ki gondoskodik rólad, hogy legyen mit enned? Ki gondoskodik rólatok, hogy legyen mit ennetek?*

Milyennek kell azért a gyermeknek szülői irányában lennie? (Engedelmes-, háladatosnak.) Kell-e azért szülőit szeretnie, tisztelnie? Szorgalmasnak kell-e neked lenned? Kell-e jól tanulnod? Kell-e mindnyájatoknak szülőiteket

tisztelnetek, szeretnetek? Kell-e a jó gyermekeknek tanulniok, engedelmeskedniök?

Mluvničné cvičenie.

A főnév és milyenségszó egyes és többes száma. Jednotný a množný počet podstatných a prídavných mien.

Milyenek a nappalok őszszel? „Őszszel rövidek a nappalok.“ Felirom ezt a mondatot a táblára. Egy vagy több nappalról van-e itt szó! (Több nappalról.) Hogy mondanád ezt a mondatot, ha csak egy nappalról lenne szó? „Őszszel rövid a nappal.“ Ezt is felirom a táblára az előbbi mondat elé. V jakom počte stojí táto prvá veta? V jednotom. *Mondjátok mindnyájan: Az első mondat áll egyes számban.* V jakom počte stojí táto druhá veta: *Őszszel rövidek a nappalok? Mondjátok magyarul: Ezen mondat áll többes számban. Mely számban szólunk, ha a mondatban egy tárgyról van szó? (Egyes számban.) Mely számban szólunk, ha a mondatban több tárgyról van szó? (Többes számban.)*

Nasledujúce vety dáme tvoriť a napíšeme každú na tabuľu, a síce na ľavý bok vety v jednotnom, na pravý v množnom počte.

A madár víg.	*A madarak vígak.*
Az asszony szorgalmas.	*Az asszonyok szorgalmasak*
A fal magas.	*A falak magasak.*
A rét zöld.	*A rétek zöldek.*
A fürt érett.	*A fürtök érettek.*
Az alma piros.	*Az almák pirosak.*
A fiú nagy.	*A fiúk nagyok.*
Az ásó éles.	*Az ásók élesek.*
A férfi munkás.	*A férfiak munkások.*
A szekér hosszú.	*A szekerek hosszuak.*
A ló gyors.	*A lovak gyorsak.*

Olvasd az első mondatot egyes számban. Olvasd ugyanazt többes számban. Milyen ragot (prípona) *kapott a mondat többes számban? -ok, -ek ragot.*

Tak dáme vyhľadať i v tamtých vetách prípony množného počtu a napíšeme tieto osobitne alebo podčiarneme jích vo vete.

Mondjátok most, mily ragot vesz föl a főnév és milyenségszó többes számban? (k, ak, ek, ok, ök ragokat.) Melyek a főnév és milyenségszó többes számu ragai?

1. **A főnév és milyenségszó többes számu ragai: *k, ak, ek, ok, ök.***

Olvassátok az első mondatot többes számban. Pozorujte. Jakby to znelo, keby som ku slovu *nappal* priložil príponu *ek* (nappalek)? A jakby to znelo, keby som ku slovu *rövid* priložil priponu *ok* alebo *ak (rövidek).* Čiby tá veta pekne znela tak: *A nappalok rövidek.* Či teda môžeme ku slovu ktorúkoľvek príponu množného počtu priložiť? Jakú príponu máme k slovu priložiť, to závisi od toho, jaké samohlásky sa nachádzajú v slove.

V tom slove *nappal* ktoré sú samohlásky? Jak zneje samohláska *a*, či nízko a či vysoko? Nízko. Hláska *a* je teda nízka samohláska, *a alhangu magánhangzó. Milyen magánhangzó az a? Milyen magánhangzók vannak a következő szavakban: alma, ásó, asszony, hosszu, ház? Mely magánhangzók alhanguak? (a, á, o, ó, u, ú.)*

Az oly szavakat, melyekben a magánhangzók alhanguak, alhangu szavaknak nevezzük. Mondjatok most néhány alhangu szót! (kalap, kabát, óra, bútor, orr.) Mondjátok most ezeket többes számban? Milyen a többes számu rag az alhangu szavaknál? (Alhangu.) Milyen ragot vesznek tehát fel az alhangu szavak?

2. **Alhangu magánhangzók: *a, á, o, ó, u, ú.***

Az oly szavak, melyekben a magánhangzók alhanguak, alhangu szavak. Az alhangu szó alhangu ragot vesz fel.

Takým spôsobom vyvinieme i nasledujúce pravidlá:

3. **Felhangu** (vysoké) **magánhangzók: *e, ö, ő, ü, ű,*** *(ember, öröm, bőr, fürj, gyürű).*

Az oly szó, melyben a magánhangzók felhanguak, felhangu szó. A felhangu szavak felhangu ragot vesznek fel.

4. **Éleshangu** (ostré) **magánhangzók: *é, i, í,*** *(nyél, -ek iv, -ek, viz, -ek, szív, -ek, rét, -ek, víg, -ak, szij, -ak).*

Az oly szó, melyben éleshangu magánhangzók vannak, éleshangu szó. Az éleshangu szavak közül némelyek alhangu, némelyek felhangu ragot vesznek fel.

Zo 7-meho alebo z 33-tieho článku dáme slová a prípony k ďalšiemu cvičeniu rozoznávať.

§. 72. Téli dal.

Ústne cvičíme v užívaní tretieho pádu na otázku *kinek?* a v priponovaní záložky *ra, re* na otázky: *kire, mire, hová? Fogadd hálánk = fogadd hálánkat.*

§. 73. A gazda télen.

Prevedenie, jako pri 67-mom článku. Zvláštne cvičíme v užívaní záložiek *alá, elé* s priponovaním na otázku *hová, mi alá, mi elé, ki elé?*

Mluvničné cvičenie.

Pri opakovaní doterajšej látky prevedieme, jako pri 71-om článku, pravidlá:

1. **Ha valamely szóban éleshangu és alhangu magánhangzó van, akkor a szó alhangu és alhangu ragot vesz fel** *(asztalfiók, -ok, virág, -ok, tányér, -ok, vékony, -ak).*

2. **Ha valamely szóban éleshangu és felhangu magánhangzó van, akkor a szó felhangu és felhangu ragot vesz fel.** *(Szekér- szekerek, zsindely- zsindelyek, rövid- rövidek, épület- épületek, edény- edények, kenyér- kenyerek).*

§. 74. A tél.

Jednoduché prekladanie a cvičenie zpamäti dostačí, načo spieva sa verš.

§. 75. A tél örömei.

Otázky po článku k písemnej úlohe dajú sa i pri ústnom prevedení dobre upotrebiť, avšak v širšom smere sa musia klásť.

Mluvničné cvičenie.

Személyhelyettesitő név többes száma. Množný počet osobného zámena.

Po opakovaní osobných zámen, pri 69-tom článku prebratých, preberieme tam ukázaným spôsobom zámená v množnom počte: *mi, ti, ők,* my, vy, oni, ony. Výsledok bude pravidlo:

***Én, te, ő* egyes számu, *mi, ti, ők* többes számu személyhelyettesitők.**

Vypracovanie písemnej úlohy pripravíme najprv ústne, pričom sa na prvom mieste odporúčajú vety zo slovies 75-ho článku tvorené.

§. 76. A malom.

Nástroje a rozličné čiastky dielní v tomto a v nasledujúcich článkoch o remeselníctve, pred uhorským pomenovaním aspoň na tabuľu nakreslíme, keď k tomu potrebné

názorné obrazy nemáme. Tomu zvlášte pri takých predmetoch nesmieme vyhnúť, ktoré sú žiakom docela neznáme a ktoré sa bez znázornenia ani pomocou materinskej reči dobre pochopiť nedajú.

1. Ústne cvičenie v slovách a vetách.

Miből sütik a kenyeret? Miből lesz a liszt? Hol őrlik a lisztet? Kde melú múku? (Vo mlyne.) *A malomban. Hová kell tehát a gazdának a gabonát vinni, ha kenyeret akar belőle enni?*

Mi mellett van rendesen a malom? Miért épitik a malmot a patak mellé? (Lebo voda ženie mlynské koleso.) *A patak vize hajtja a malom kerekét. Mi hajtja a malom kerekét?*

Láttatok-e már szekér- vagy kocsikereket? Láttatok-e már malomkereket is? Mi nagyobb, a malomkerék-e vagy pedig a szekérkerék?

Ha a szekeret húzza a ló vagy az ökör, a szekérkerék mozog (pohybuje sa). *Lassan vagy gyorsan mozog-e a szekérkerék? Oly gyorsan mozog-e a malomkerék is? Hogy mozog a malomkerék?*

Az iskolában lakik a tanitó, a paplakban a pap. Ki lakik a malomban? (Mlynár). *Mondd: A malomban lakik a molnár. Ki lakik a malomban?*

Ki veszi hát át (odberá) *a gabonát, ha a gazda oda viszi?* Mlynár žito na hrvot sype. *A molnár a gabonát a garatra önti. Hová önti a molnár a gabonát? Mit csinál a molnár az átvett gabonával? (A garatra önti.)*

Ki volt már közületek (z vás) *malomban? Láttad-e a garatot? Megnézted-e jól? Csendesen áll-e a garat? Mit tesz hát a garat? Mozog. Mindig mozog-e? Mindig helyett ugy is mondhatjuk: folyton. Hogy mozog a garat? Lehet-e a garatot a malmon kivül is hallani? Azért halljuk a garatot*

a malmon kivül (von zo mlyna), *mert kopog* (klepe). *Mit csinál a garat? A garat folyton mozog és kopog.*

A garat mozog. Ezt a mondatot igy is fejezhetem ki: A garatnak van mozgása. (D. D.) Hát a helyett: A garat kopog, milyen mondatot lehet tenni? A garatnak van kopogása. Hallottad-e már a garat mozgását és kopogását? Lehet-e azt messziről is hallani? Megtudnád-e mondani, milyen ez a mozgás és kopogás? Ketyege, ketyege. A garat mozgása és kopogása olyan, mintha azt mondaná: ketyege, ketyege. (D. D.)

A gabona nem marad mindig a garatban. A mint a garat mozog, mindig esik ki belőle néhány szem (zrno). *Valjon hová eshetik a gabonaszem a garatról?* (Ž. Medzi mlynské kamene.) *A gabona a malomkövek közé esik. Hová esik a gabona a garatról?*

A malomkövek megőrlik (pomelú) *a gabonát. Mit csinálnak a malomkövek a gabonával? Ki tudná megmondani, hány ily malomkő van egy garat alatt? Mi lesz a gabonából a malomkő alatt?*

Láttátok-e, hogy jön ki a malomkövek közül a liszt? Hová esik a liszt? A liszt esik (hull) a lisztes ládába. Mibe hull a liszt?

Ott hagyja-e a molnár a lisztet a lisztes ládában? A molnár kiszedi (vyberie) *a lisztet és önti zsákokba. Hová önti a molnár a lisztet a lisztes ládából?*

A molnár őröl. Az őrlés az ő munkája. A munkáért mindig fizetni kell. Kell-e az őrlésért is fizetni (platiť)? *Az őrlésért is fizetni kell. A gazda is fizet az őrlésért. A mit a gazda fizet, az az őrlés díja* (cena, mzda). *Pénzzel kell-e az őrlésért fizetni? Az őrlésért rendesen a liszt egy részével fizetnek. Mivel fizetnek a liszt őrléséért?*

2. **Opakovanie článku najprv pri pomocných otázkach učiteľových, potom ale slobodne skrz viac žiakov.**

3. **Opätné čítanie článku.**

4. **Opakovacie a rozširujúce cvičenie.**

5. **Rozbor nových složených** slov z pravopisného ohľadu a upozornenie na jejích odvodenie. Výsledok tohoto bude pravidlo:

A szók alkotásukra nézve egyszerüek és összetettek. Az összetett szót egy szóba irjuk.

§. 77. Népdal.

Pri tejto pesničke najprimeranejšie bude hneď čítať a po jednej vete prekladať neznáme slová, potom v celej vete spievajúc cvičiť.

Pomocou primeraných otázok a použitím viacerých viet ústne cvičíme i tu v užívaní *ik*-ových slovies.

Čo sa mluvnice týka, upozorňujeme na tvorenie prídavných mien z podstatných prikladaním prípony *es, os, s, as, ös.* Príklady: *liszt, lisztes (molnár), harag, haragos (molnár), ür, üres (garat).*

Látka k ďalšiemu cvičeniu: *gyürü- gyürűt, férfi- férfias, tenta- tentás, folt- foltos, virág- virágos, toll- tollas, szárny- szárnyas, ló- lovas, zöldség- zöldséges, vaj- vajas, tej- tejes, gyümölcs- gyümölcsös, erő- erős.*

Otázky: *Milyen ember lesz az, ki gyürűt árul? (Gyürűs.) Milyen katona* (vojak) *lesz az, ki lovon jár? (Lovas.) Mit tesz a lovas katona? (Lovagol.) Milyen kert lesz az, melyben csak virág nő? (Virágoskert.) Hát az milyen kert lesz, melyben csak gyümölcs (zöldség) terem? Gyümölcsös (zöldség) kert. Milyen kalapról lehet mondani, hogy virágos (tollas) kalap? Hogy neveztük azon állatokat, melyeknek szárnyuk van? Szárnyas állatoknak. Milyen kenyér az, melyre vajat kenünk* (natreme)? *Hát az milyen*

galuska, mely túróval van készitve? Milyen irás lesz az, melyen a tenta el van öntve? Milyen ruhát mondunk foltosnak?

§. 78. A kerékgyártó.

Prevedenie bude jako pri 6-tom článku. Písemnú úlohu vypracujú žiaci z hlavy bez otázok, avšak len vtedy, keď učiteľ vzhľadom ku pravopisu nové slová na slabiky a písmeny porozberal a článok vätšinou žiakov slobodne vyrozprávaný bol.

Otázky k cvičeniu tretieho pádu pri slovesách: *Minek nevezzük a kerékgyártót még? Miért nevezzük a kerékgyártót kocsigyártónak is? Minek fogjuk azt nevezni, ki fát vág? Favágónak. Hogy nevezzük azt az eszközt, melylyel fürészelünk? . . . . fát vágunk? . . . . gyalulunk? vésünk? . . . . furunk? Minek nevezzük azt a kézmivest, ki a szekeret megvasalja?*

§. 79. A kovács.

1. **Príprava:** krátky opis vyhne a kováčskeho remesla.

A kovács külön műhelyben (dielňa) *dolgozik, a kovácsműhelyben. A kovácsműhelyben van egy koh* (vyhňa). *A kohba rak a kovács tüzet és éleszti* (kriesi) *a fuvóval* (mech). *A kohba tesz vasat, hol az tüzes lesz. A kovács megtüzesiti* (rozžiari) *a vasat. A tüzes vasat kiveszi aztán, az üllőre* (nákova) *teszi, a kalapácscsal meglapitja* (rozplošti) *és meghegyezi* (vyostrí). *A kovács készit vasból szeget* (klince), *padkót* (podkova), *tengelyt, ásót, kapát, lánczot.*

2. **Čítanie, rozbor a výklad verša.**

3. **Nazpamäť cvičenie a spievanie.**

§. 80. Kik épitik a házat?

Pred čítaním je ústne cvičenie nevyhnutne žiaducné pre veľký počeť neznámych nových slov. Pri opakovacom cvičení pomenujeme a dáme pomenovať nástroje zámočnícke, stolárske a opisujeme jejích dielne.

§. 81. A fazekas.

Hrnčiarske kolo nakreslíme, keď ho na obraze ukázať nemôžeme, na tabuľu a vyvinieme čítací kus po jednej vete, jako to pri 76-tom čl. ukázano bolo.

Mluvničné cvičenie.

Melléknév jelző. Bővitett mondat. Prívlastok. Rozšírená veta.

Hány karika van a fazekaskorongon? Melyik karika nagyobb? „Az alsó karika nagyobb.“ Felirom ezt a mondatot a táblára. Melyik karika kisebb? „A felső karika kisebb.“ Felirom ezt is a táblára. Lehetne-e az első mondatot jól megérteni, ha igy mondanám: A karika nagyobb. Hogy ezen mondatot jól megérthessük, meg kell mondanom, jelölnöm (označiť), *melyik karika nagyobb. Mely szóval jelölöm azt meg? Ezen szóval: alsó. Mily szót jelöltem meg vele? (Tárgynevet, főnevet.)*

1. **A mondatban azon szót, melylyel a főnevet megjelölöm, jelző mondattagnak** (prívlastok) **nevezzük.**

Mi a második mondatban a jelző? Mondjatok több mondatot, melyekben a főnév jelzővel van meghatározva.

Mi elé teszszük mindig a névelőt? Megmaradt-e a névelő ezen mondatban is a főnev előtt? Hová tettük ezen mondatban a névelőt, mivel itt a főnév előtt jelző áll? Hová kell tehát a névelőt tenni, ha a főnév előtt jelző van?

2. **Ha a főnév előtt jelző van, a névelőt a jelző elé teszszük.**

Milyen mondat az olyan, melyben csak alany és állitmány van? Egyszerü mondat. Milyen mondatnak nevezzük tótul az olyat, melyben az alanyon és állitmányon kivül más mondattag is van? (Rozšírenou vetou = *bővitett mondat.*) *Milyen mondatot nevezünk bővitett mondatnak?*

3. **Bővitett mondatnak az olyan mondatot nevezzük, melyben az alany és állitmányon kivül más mondattag is van.**

§. 82. A len és kender.

Prevedenie jako pri 76-tom článku. Ústne cvičíme v tvorení a užívaní príčastí minulého času a slovesných podstatných mien.

„A meggerebenezett len“ = vyčesaný ľan. *Milyen len volt az? Mit csináltak már a lennel, ha azt mondom: meggerebenezett len? Meggerebenezték. Hogy mondjuk magyarul ezt:* čítaná knižka? *Olvasott könyv. Mikor lehet a könyvről mondani: olvasott könyv? Ha már sokan olvasták. Milyen embernek fogjuk azt nevezni, ki sokat tanult? Tanult embernek. Milyen föld lesz az, mely már fel van szántva? Szántott föld. Hát az milyen föld, mely már föl van ásva? Ásott föld.*

Mikor virágzik a kender (len)? Mikor van tehát a kender virágzása (kvitnutie)? *Mi történik a kenderrel virágzás után? A kender érik. Máskép ezt ugy is mondhatjuk: Virágzás után következik a kender érése. Mi következik . . . . ? Mit csinálnak a kenderrel, ha már érett? Kitépik. Milyen munka következik, ha a kender már érett? A tépés.*

Takým spôsobom dáme ďalej tvoriť a užívať nasledujúce slovesné podstatné mená: *köt- kötés, hord- hordás, csépel- csépelés, áztat- áztatás, szed- szedés, szárit- száritás, mos- mosás, tör- törés, gerebenez- gerebenezés, tisztit- tisztitás, készit- készités, fon- fonás.*

§. 83. A takács.

Cvičenie v nových slovách a jich užívanie je tu hlavnou úlohou. Pri prevedení zadržia sa postupy pri 76-tom článku ukázané.

Mluvničné cvičenie.

Számnév mint jelző. Číslovka čo prívlastok.

Hány nap egy hónap? „Harmincz nap egy hónap.“ Felirom ezt a mondatot a táblára. Milyen mondat az? Miért mondod bővitett mondatnak? Melyik mondattaghoz tartozik a jelző. Miféle szó a jelző. Číslovka. *Mondd: A jelző ezen mondatban számnév.* Jaké slová menujeme číslovkami? (Také slová, ktoré nám koľkosť vecí udávajú. Koľkosť povieme uhorsky *szám. Mit fejeznek ki a számnevek? Valaminek a számát. Milyen szó a számnév?*

1. **A számnév oly szó, melylyel valaminek a számát fejezzük ki.**

Mondd a táblára irt mondatot tótul! Mily számban mondtad tótul e számnév után a főnevet? Többes számban. Mondjuk-e a magyarban is a számnévjelző után álló főnevet többes számban?

2. **A számnév után álló főnevet mindig egyes számban mondjnk.**

Mondjatok mé̩y több bővitett mondatot, melyekben a jelző a következő kérdések valamelyikére felel: hány? hányadik? hányszor? hányad? hányféle?

§. 84. Iparosok.

Tento verš je opakovaním a čiastočným doplnením predošlých šiestich článkov. Môžeme hneď s čítaním začať a v nových slovách cvičiť pri každej vete. Písemnú úlohu pripravíme ústne, tvoriac vety o remeselníkoch, pričom i ku pravopisným a mluvničným poznámkam budeme mať dosť príležitosti.

§. 85. A mesteremberek.

Prevedenie, jako pri 76-tom článku. Ústne cvičíme v užívaní prípony *vá- vé.*

Otázky a príklady: *Mivé lettél te hat éves korodban? Tanulóvá* = žiakom som sa stal. *Kis korodban csecsemő voltál. Mivé lettél később, mikor járni tudtál? Fiuvá. Mivé leszesz harmincz éves korodban? Férfivá.*

Mivé lesz az, ki mesterséget akar tanulni? Inassá (na miesto *inasvá). Mivé lesz az inas, ha kitanult? Legénynyé. Mivé lesz később a legény? Mesterré. Felirom ezt a három mondatot a táblára. Mivé változott* (premenila sa) *a* vá, vé *rag* v-je, *ha a főnév mássalhangzóval végződik?*

Mluvničné cvičenie.

Birtokos névmások. Prisvojovacie zámená.

Primeranými otázkami dáme nasledujúce vety tvoriť a napíšeme jich na tabuľu.

Ez a kalap az enyim. Ez a könyv a iied. Amaz a toll az övé.

Kié ez a kalap? (Enyim.) Ki ezen kalapnak a birtokosa (majiteľ). *Mi helyett áll itt ezen szó: enyim. Nevem helyett. Milyen szó lesz tehát enyim, mivel név helyett áll? Helyettesitő név vagy névmás.*

Ha azt mondod: „Ez a kalap az enyim“, abból megtudom, hogy te vagy ezen kalap birtokosa. Mit fejez ki ez a névmás enyim? Ha pedig te vagy ezen kalap birtokosa, akkor a kalap a te birtokod (majetok). *Mit jelent* (vyznamenáva) *tehát ezen névmás: enyim? (Birtokot.) Milyen névmás lesz azért, mivel birtokot jelent? Birtokos névmás. Hányadik személy birtokát jelenti ezen birtokos névmás? Az első személy birtokát.*

Melyik a második, a harmadik személy birtokos névmása? (tied, övé.)

Hány birtokost és hány birtokot jelent ezen birtokos névmás: enyim? (tied, övé.) Olvasd az első mondatot. Ki itt a birtokos? Hány személy az? Mi itt a birtok? Hány birtokról van szó?

1. ***Enyim, tied, övé*** **birtokos névmások egy birtokost és egy birtokot jelentenek.**

Tak vyvinieme z príkladov i nasledujúce pravidlá:

Ezek a kalapok az enyéim. Azok a könyvek a tiéid. Azok a tollak az övéi.

2. ***Enyéim, tieid, övéi*** **birtokos névmások egy birtokost és több birtokot jelentenek.**

Ez az iskola a mienk. Az az udvar a tietek. Az a kert az övék.

3. ***Mienk, tietek, övék*** **birtokos névmások több birtokost, egy birtokot jelentenek.**

Ezek a virágok a mieink. Azok az irkák a tieitek. Azok a ruhák az övéik.

4. ***Mieink, tieitek, övéik*** **birtokos névmások több birtokot és több birtokost jelentenek.**

§. 86. A város.

Doplňujúce otázky k vecnému prevedeniu: *Mire vigyáznak a városi birák? Mit tesznek azzal, ki mástól*

valamit lop (kradne) *vagy mást bánt? Ki lakik a póstaházban? Mit kapunk a póstáról? (levelet, ujságot, küldeményeket.) Mit küldhetünk mi is a póstán? Mit kell fizetni levelezési lapért, egyszerü (ajánlott) levélért?*

Mit árulnak a gyógyszertárban? Mikor van szükségünk gyógyszerre? Ki rendel (predpisuje) *gyógyszert a betegnek? Hol ápolják a betegeket? Mit tesznek avval, ki meg nem gyógyul, hanem meghal* (zomre)? *(eltemetik* = pochovajú ho). *Hová temetik a halottakat* (zomretých)? *Mit ásnak a temetőben* (cintorín) *a halottnak? (sir* = hrob). *Hol van a mi temetőnk?*

Kik laknak a kaszárnyában? (katonák = vojaci.) *Leszesz-e te is katonává? Mikor sorozzák be* (rekrutirujú) *a katonákat? Hol van hozzánk legközelebb kaszárnya?*

Mluvničné cvičenie.

A személyes birtokragok mint jelzők. Prisvojovacie prípony jako prívlastky.

Én felirom a táblára, ti pedig mondjátok a) az egy birtokost s egy birtokot, b) az egy birtokost több birtokot, c) a több birtokost egy birtokot, d) a több birtokost és több birtokot jelentő birtokos névmásokat.

Jaká je tvoja šatka? „Moja šatka je červená.“ Jaká je to veta? Čím je tá vete rozšírená? Prisvojovacím zámenom: moja. *Mondd ezen mondatot magyarul. „Az én kendőm piros.“ Milyen mondat az is? Miért bővitett mondat? Melyik szó itt a jelző? Én. Hogy mondanád ezen mondatot jelző nélkül? A kendő piros. Nézd most az első mondatot. Milyen ragot kapott ott még a főnév?* **m** *ragot. Magyarul nem mondjuk: enyim kendő* = moja šatka, *hanem:* **az én kendőm** *vagy csak* **kendőm.** *A személyes birtokos névmástól:* **enyim** *az* **m** *ragot tettük birtokos jelzőnek* (za prívlastok).

Milyen ragot kap a birtokszó, ha a birtokos jelző az első személyes névmás (én)? **m** *ragot.*

Tegyétek az első személyt jelző birtokragot ezen szavakhoz: ásó, ajtó, túró, alma, körtve (almám, körtvém).

Fordulj Irmához és mondd meg neki, minó az ő kendője? „A te kendőd piros.“ Milyen raggal fejezzük ki a második személyben a birtokos jelzőt? A **d** *raggal. Mi helyett mondjuk ezen birtokragot? A személyes birtokos névmás:* **tied** *helyett. Milyen ragot kap a birtokszó, ha a birtokos jelző a második személyes névmás (te)?* **d** *ragot.* Ďalšie cvičenie na horeudatých slovách.

Hogy fogjuk ezen mondatot kifejezni, ha a kendő sem az enyim sem a tied, hanem egy harmadik személyé? „Az ő kendője piros.“ Milyen ragot kapott itt a birtokszó? **je** *ragot. Az* **enyim, tied** *személyes birtokos névmásokban benne volt az* **m, d** *rag. A harmadik személynél az övé birtokos névmástól szintén átveszszük az* **é** *ragot, de röviditve s mivel nem jól hangzik, ha igy mondjuk: kendő-e, közbe teszszük a* **j** *hangzót.* Cvičenie na viac príkladoch.

Tedd a harmadik személyt jelző birtokragot ezen szóhoz: alma. Almája. Miért nem mondjuk: almá-je? Rosszul hangzik. Milyen hangu szó: alma? Milyen hangu ragot vesz tehát fel? Alhangut.

Tedd az első személy birtokragját ezen szóhoz: kalap. Kalap-m. Mondjuk-e ezt igy? Hogy mondjuk az első személyt birtokraggal? Kalapom. Milyen segédhangzót tettünk a birtokrag elé? o-t. *Mondd ugyanazt a szót a második személy birtokragjával. Kalapod. Milyen segédhangzót tettünk ide is? Mityen hangu szó ez: kalap? Milyen hangzót tettünk segédhangzónak? Szintén alhangut. Tedd a birtokragokat ezen szóhoz: kert. Kertem, kerted, kertje. Milyen segédhangzót tettél itt a birtokosrag elé? Felhangot. Mikor te-*

szünk a birtokraghoz alhangu és mikor felhangu segédhangzót?

Olvassátok a tábláról ismét azt a három mondatot. Hány kendőről van mindenikben szó? Egyről. Hány birtokról van tehát szó? Egyről. Hány birtokos-é ez a kendő? Mindig egyé.

1. **Egy birtokos és egy birtokot kifejező személyes birtokragok:**

az első személyben **m (am, em, om, öm),**
a második személyben **d (ad, ed, od, öd),**
a harmadik „ **a, e (ja, je).**

Olvasd a tábláról b) alatt az egy birtokost és több birtokot kifejező birtokos névmásokat. **Enyéim, tieid, övéi.** *Hasonlitsd össze az a) alattiakkal, melyek csak egy birtokot fejeznek ki. Mi által jelöljük a birtok többségét? A birtokrag elé tett* **i** *által. Tedd a több birtokot kifejező ragot ezen szavakhoz: kendő, alma, kert, toll.*

2. **Egy birtokost több birtokot kifejező személyes birtokragok:**

az első személyben **im (aim, eim),**
a második személyben **id (aid, eid),**
a harmadik „ **i (ai, ei).**

Milyen ragot vesznek fel a főnevek többes számban? **k** *ragot. Mondd a személyneveket többes számban?* **mi** *vagy* **mink, ti** *vagy* **tik, ők.** *Mivel van ezeknél is a többes szám jelölve?* **k** *raggal. Olvasd a c) alatti birtokos névmásokat. Hány birtokosra vonatkozik* (sa potahuje) *mindenik? Milyen rag által van ezekben megjelölve, hogy több birtokosról van itt szó?* **k** *rag által. Mi jelöli az első személyt, ha több a birtokos?* **n.** *Mi a másodikat?* **te** *rag.*

A harmadik személy nincsen különösen megjelölve. (Príklady.)

3. **Több birtokost egy birtokot kifejező személyes birtokragok :**

az első személyben **nk (unk, ünk),**
a második személyben **tek (tok, tök),**
a harmadik „ **k (ok, ök, jok, jök).**

4. **A több birtokost több birtokot kifejező ragok ugyanazok, a birtok többségét jelző i-t a személyrag elé téve, ugy mint :**

az első személyben **ink (aink, eink, jaink, jeink),**
a második személyben **itek (itok, eitek, aitok),**
a harmadik „ **ik, (aik, eik, jaik, jeik).** Cvičenie vo viacerých príkladoch.

§. 87. A vásár.

Všetko, čo rodičia pre žiakov a pre seba na jarmoku si zaopatrujú, pomenujeme a cvičíme pri opakovacom cvičení. Trh a jarmok opíšu žiaci z hlavy. Táto písemná úloha nebude ťažká, keď je článok dokonále prebratý.

Mluvničné cvičenie.

Jelzői bővités **nak nek** (sajátitó) ragos főnévvel. Rozšírenie vety s privlastňovacím prívlastkom.

Károlynak a könyve uj. Atyámnak a háza magas. Az ökör húsa jó. A tehén teje egészséges.

Tieto vety napíšeme na tabuľu a pokračujeme :

Mi az első mondatban az alany? az állitmány? Mi van ezen mondatban még ezeken kivül? Károlynak. Milyen mondat az azért? Bővitett. Mi itt a jelző? Károlynak. Mit jelez a mondatban? Jelzi azt: Kinek a könyve uj = vagyis a birtokost. Milyen szó ez a birtokost jelentő szó? Főnév. Milyen ragot kapott a birtokost jelentő főnév? **nak** *ragot.*

Milyen ragot kapott a birtokot jelentő szó? Harmadik személyü személyes birtokragot.

Cvičenie na viacerých príkladoch.

1. **Ha a jelző főnév és birtokost jelent, első helyen áll s *nak nek* ragot, a birtokot jelentő szó második helyen áll és harmadik személyü személyes birtokragot vesz föl.**

A *nak nek* rag legtöbbször elmarad a birtokos jelző mellől.

Samu irása szép, a Károlyé rendetlen. Péter rajzai csinosak, Istvánéi piszkosak.

Olvassátok az első mondatot a tábláról! Kinek szép az irása? Melyik itt a birtokost, melyik a birtokot jelentő szó? Kinek az irása rendetlen? Károlyé. Melyik szó jelenti itt a birtokost? Károly. Mi a birtok? Az irás. Ki van-e az téve a mondatban? Mi van a birtokszó helyett téve a birtokoshoz? é rag.

2. **Ha a birtokos után nem mondjuk ki a birtokszót, helyette é ragot teszünk a birtokoshoz. Ezen é rag pótolja a birtok helyét** (stojí na miesto majetku), **s azért birtokragnak nevezzük.**

3. **Ha az *é* birtokraggal a birtok többségét akarjuk kifejezni, i-t teszünk hozzá, mint a többi birtokos ragokhoz.**

§. 88. Az utak.

V pomenovaní žiakom známych obchodných prostriedkov cvičíme po prevedení článku i osobitne a rozšírime látku. Mimo toho cvičíme pri patričných vetách ústne v užívaní a tvorení príslovkového priechodníka na *va ve* a príčasti prítomného času ktorého známkou je: *ó, ő.*

Otázky: *Mi van az országút mindkét oldalán ásva* (kopaný)? *Árkok vannak ásva. Mondd ezt a mondatot egyes*

számban? Mi van az árkok mellett felállitva, hol az út meredek? Mi van a vizeken épitve? Vannak-e a hidakon is karfák felállitva?

Láttál-e már vaspályát (vasutat)? Ha igen, mire vannak a vasuti sinek (šína) *felrakva? Miből vannak a vasuti kocsik készitve?*

Mi van a táblán húzva (ťahano)? *Mi van a táblára irva? Fel van-e ott rajzolva a vasut? Festve van-e a mi tantermünk vagy pedig meszelve? Ki van-e tisztitva a mi tantermünk? Van-e gyakorló könyvecskédben valami törülve?*

Én most állok. Állva (stojačky) *kérdezlek titeket. Állva feleltek-e ti is nekem? Hogy szoktunk énekelni, állva-e vagy pedig ülve* (sediačky)? *Lehet-e állva az irkába szépen irni? Szemet behúnyva látunk-e?*

„Elülmenő mozdony“ (vopred chodiaca rušeň). *Mi húzza a vasuti kocsikat? Hol megyen a mozdony? Minő mozdony ez azért, mivel elül megyen? Elülmenő. Hogy mondanók, ha a mozdony hátul menne? Milyen ember lesz az, a ki fest* (maľuje)? *Festő. Hát, a ki meszel? Meszelő. Milyen szoba az, melyben lakunk, dolgozunk, alszunk. Lakó, dolgozó, alvó szoba. Minek hívjuk azt a helyet, melyen játszunk? Játszó helynek. Minek fogjuk azt nevezni, a ki utazik? Utazónak.*

Mluvničné cvičenie.

Tárgyi és személyi kiegészités. Tárgyrag, tulajdonitórag. Vecný a osobný doplňok.

„Az emberek épitenek utakat.“ Mit épitenek az emberek? Utakat. Lehetne-e ezen mondatot jól megérteni, ha csak azt mondanám: Az emberek épitenek? Hogy ezen mondatnak jó értelme legyen, ki kell azt egésziteni (doplniť) *avval a tárgygyal, melyet épitenek. Melyik szó egésziti ki itt a mondatot? Utakat. Milyen tagja lesz az a mondatnak,*

mivel azt kiegészíti? Kiegészítő. Milyen kérdésre feleltünk a kiegészítővel? Arra a kérdésre: mit. Milyen ragot tettünk a kiegészítő tárgynévhez? **at** *ragot. Mondjatok mondatokat az asztalos, a kerékgyártó, az orvosról, s bővitsétek ki kiegészítővel.*

Felirom ezeket a mondatokat is a táblára. Mondjátok most, az alany vagy az állitmányt egészíti-e ki a kiegészítő? Az állitmányt. Milyen szó az állitmány ezen mondatokban? Cselekvésszó. A kiegészítő kifejezi a cselekvés tárgyát. Milyen ragot vesz fel a cselekvés tárgya? **t, at, et, ot, öt.**

1. **A mondat azon tagját, melylyel ezen kérdésre kit? (koho?) vagy mit? (čo?) felelünk, a cselekvés tárgyának nevezzük. A főnév, melylyel ezen kérdésre felelünk a tárgyragot *t, at, et, ot, öt,* veszi fel.**

„Kálmán adott Józsefnek képet.“ „A kocsis abrakot hoz a lónak.“ A jó gyermek szüléinek örömet okoz (zapríčiní.)

Mondjátok mi az alany, az állitmány, a tárgykiegészítő ezen a táblára irt mondatokban? Milyen kérdésre áll az első mondatban ezen szó: Józsefnek? a második mondatban: a lónak? a harmadik mondatban: szülőinek? Arra a kérdésre: **kinek?** (komu), **minek** (čomu)? *Melyik mondattag értelmét egészíti ki ezen szó: Józsefnek. Az állitmányt. Kinek tulajdonitjuk* (privlastňujeme) *a képet, ha azt Kálmán Józsefnek adta? Milyen raggal van ezekben a mondatokban a tulajdonitás* (privlastňovanie) *kifejezve?*

2. **A mondat azon tagját, melylyel ezen kérdésre: *kinek* (komu)? vagy *minek* (čomu)? felelünk, személykiegészitőnek nevezzük. A főnév, melylyel ezen kérdésre felelünk, a tulajdonitó ragot *nak nek* veszi fel.**

§. 89. A postalegény.

Po prekladaní a čítaní rozberáme obsah a slová verša a cvičíme v ňom nasledujúcim spôsobom.

Otázky : *Kiről szól ezen költemény? A postalegény viszi a leveleket egyik postáról a másikra. A postának gyorsan kell mennie. Ha későn* (pozde) *jön helyére, megbüntetik.*

Min viszi a postalegény a leveleket, ujságot, küldeményeket tovább? Lóháton vagy kocsin. Miért jár a postalegény lóháton? Hogy annál gyorsabban mehessen. Hogy megy a szél? Megáll-e a szél, ha megindul (keď sa pohne)? *Megáll-e a postalegény utközben* (na ceste)? *Hogy nyargal tehát a postalegény? Kitér-e a postalegény másnak utközben?* (Či sa poštár druhému na ceste vystúpi?) *Hát ha nagy ur jön hintóval* (s kočom), *kitér-e annak az utból? Mit csinál a postalegény, ha valaki vele szembe jön* (v ústrety príde)? *Mivel trombitál? Miért trombitál a postalegény? Hogy kitérjenek neki, hogy ne álljanak neki utban. A postának kitér az ur is az utból, hogy gyorsan mehessen. A postalegény azért nagyon büszke* (pyšný).

Mit hord az a lábán, ki lovagol (nyargal)? Sarkantyút. Milyen a sarkantyú, ha ki van tisztitva? Fényes, ragyogó (skvelý). *Mi ragyog nappal az égen* (na nebi)? *Hogy ragyog a postalegény sarkantyujá is? Milyen hát az ő sarkantyúja? Ragyogó. Miért hord a postalegény sarkantyút? Hogy megsarkantyúzza a lovat. De kell-e az ő lovát megsarkantyúzni? Miért nem kell az ő lovát megsarkantyúzni? Mert uj és szép, mint a hab. Az ő lova sarkantyu nélkül is gyorsan megy. Mit tesz ostorával* (s bičom)? *Miért csattint az ostorával? Mért mondja, hogy ma itt, holnap ott csattint?*

Hogy csattint a postalegény ostorával. Nagyot csattint (veľmi plieska). *Tudsz-e te is nagyot csattintani? Nagyot kiáltani ki tud közületek? Én ismerek egy fiut, ki nagyot ugrik a tornatéren, ki az?*

1. **Nazpamäť cvičenie.**
2. **Spievanie verša.**

§. 90. A vándor dala.

1. **Slovný rozbor a cvičenie.**

2. **Prízvučné čítanie.**

3. **Vecný rozbor a vzbudenie citov nasledujúcim spôsobom:**

Čítame prvú sloku. *Ki mondja ezt? A vándor. Hol vándorol a vándor? Messze földön idegen* (cudzí) *emberek között. A vándornak jó dolga van ott is, az emberek szeretik, a mezők, a városok, hol jár, szépek és tetszenek neki. Mégis mire gondol a vándor az idegen emberek között, habár* (ačpráve) *jól megy dolga* (dobre sa má)? *Mi neki ott is mindig a legszebb? Csak néha gondol-e a vándor szülőföldjére? Miből tudjuk azt, hogy mindig gondol reá? A hol áll, a hol megy, mindenütt csak szülőföldje felé néz. A vándor tehát mindig és mindenütt szülőföldjére gondol. Mit gondoltok, csak azért szereti-e a vándor annyira szülőföldjét, mert a határa szép? Ki van még oda haza, a kit ő nagyon szeret? Szülők, testvérek, tanuló- és játszótársak. Miért tehát oly szép mindenkinek a szülőföldje?*

Druhá sloka. *Mit tesz a vándor, ha madarat lát? Mit kérdez tőle? Idegen földön sokszor nem tudja a vándor, hogy vannak odahaza szülői, rokonai, nem történt-e valami baj odahaza? Azért kérdezi a madártól: Virulsz-e még szülőföldem? Miért kérdezi azt épen a madártól? Mert azt hiszi, hogy talán szülőföldjéről jön. Kitől kérdezi azt még?*

Tretia sloka. *Felelnek-e azok neki. Megvigasztalják-e? Bizony azok nem vigasztalják. A madár tovább repül, a felhő elvonul, és a szellők suttogását nem érti. Hogy hagyják tehát ezek megint a vándort? Milyen a szive? Miért búsul a vándor? Mert nem tud semmit otthonról. Milyen tehát az ő élete az idegen emberek között? Árva, szomorú. Miért mondja magát a vándor árvának? Mert távol van szülő-*

földjétől, szüleitől, rokonaitól, idegen földön nem gondol vele senki, ha baja támad, nincs ki ápolja. Mihez hasonlitja még a vándor az ő életét? Jó dolga van-e azon fűnek, mely sziklán kel? Nagyra nő-e ott a fű? A fű jó puha nedves földben nő nagyra. A sziklán hamar megsárgul és kiszárad (vyschnie, ochradne). *Igy a vándornak is gyakran rossz dolga van idegen emberek között. Sokszor nincs szállása, nincs kenyere, szivesen nem beszélnek vele, s azért rosszul érzi magát, mint a fű, mely sziklán kel.*

Štvrtá sloka. *Kihez beszél itt a vándor? Mit mond a kisded hajlékhoz? Mily távolra esett a vándor hazájától? Oly távolra esett, mint a levél, melyet elkap a forgó szél. Hová viszi a szél a falevelet? Visszajön-e még az a levél azon fához, melyről lcsesett? Nem. Azért búsul a vándor is oly nagyon, mert nem tudja, visszamehet-e még szülőföldjére, meglátja-e még szülőit, testvéreit, életben találja-e még őket. Azért mondja a példabeszéd* (príslovie) *is: Mindenütt jó, de legjobb otthon.*

4. **Učenie sa zpamäti.**

5. **Pravopisné cvičenie nových slov s opakovaním** mluvničných pravidiel.

6. **Písanie verša zpamäti a vypracovanie úlohy.**

§. 91. A tölgyfa.

Prevedie sa dľa úpravy pri 41-om článku danej. Prebratý a ústne cvičený opis duba žiaci i písemne vypracujú, čo pri dostatočnej príprave nebude so žiadnou ťažkosťou spojeno. Táto príprava môže tu dvojaká byť. Učiteľ ústne dá vety opisu tvoriť, ťažšie slová rozberať, načo dietky vetu napíšu. Keď ale doterajšie písemné cvičenie dľa návodu bolo prevedené a deti to, čo čítaly a v ňom sa ústne cvičily, vždy i napísaly, môže učiteľ opis viacraz dať opakovať

a úlohu vyznačiť. Predbežné cvičenie v nových slovách, ba i napísanie na tabuľu žiada sa ale i v tomto prípade.

Otázky k cvičeniu v tvoreniu prídavných mien z podstatných príponou *i*: *Hol nő a tölgyfa? Milyen fának nevezzük azért a tölgyfát? Erdei fának. Milyen virág lesz az, mely erdőben terem? A sas* (orol) *erdőben lakik? Milyen madár tehát a sas, mivel erdőben lakik? Milyen virágnak fogjuk az olyat nevezni, mely a mezőn nő? Mezei virágnak. Van-e erdei virág is? Milyen virágot ismersz még? Kerti, szobai, réti virágot.*

Podobnými otázkami cvičíme ešte v nasledujúcich, zo známych už slov odvodených prídavných menách: *házi (állat), konyhai (eszköz), szobai (bútor), iskolai (eszköz), udvari (kút), utczai (fiu), emberi-állati (hang), városi-falusi (iskola).* Taktiež upozorníme na odvodenie slov: *épités, cserzés, hizlalás, festés, készités* a cvičíme v týchto. Porovnaj 81. §.

Mluvničné cvičenie.

A fokozás. Stupňovanie.

„A szilvafa vastag. A diófa vastagabb. A tölgyfa legvastagabb.“

Én most három mondatot mondtam s felirtam. Mi az állitmány mind a három mondatban? Egyforma vastag-e mindhárom fa? Milyen ragot kapott a második mondatban az állitmány? **abb** *ragot. Mit fejez ki ezen rag? Azt, hogy a diófa nagyobb mértékben* (vo vätšej miere) *vastag, mint a szilvafa. Mit tettünk hozzá az állitmányhoz a harmadik mondatban?* **abb** *ragot és a szó elé* **leg** *szótagot. Mit fejez ki ezen* **leg** *szótag a melléknév előtt? Azt, hogy a tölgyfa még nagyobb mértékben vastag, mint a szilvafa. Mi tehát itt három fa vastagságát* (hrúbosť) *hasonlitottuk össze.*

Hasonlitsatok ti is három-három tárgyat össze, s mondjátok mindhárom mondatban ugyanazon szót (melléknevet) mint állitmányt!

Hány fokot (stupňov) *különböztettünk* (sme rozoznávali) *még az összehasonlitásnál tót nyelvben? Három fokot.*

1. **Az összehasonlitásnak három foka van, ugymint alapfok** (prvý stupeň), **közép fok** (druhý stupeň) **és felső fok** (tretí stupeň).

2. **Az alap fokban a melléknévnek nincsen ragja. A közép fok ragja *bb, abb, ebb, obb.* A felső fok olyan, mint a közép fok, de elébe csatolva a *leg* szótagot.**

3. **Ezen szabály alól kivétetnek: *szép, kicsiny* és *sok*, melyek igy fokoztatnak** (stupňujú sa): ***szép, szebb, legszebb; kicsiny, kisebb, legkisebb; sok, több, legtöbb.***

§. 92. A fenyőfa.

Prevedenie tohoto a nasledujúcich článkov môžeme podľa doterajších úprav raz ústnym prípravovaním, raz zase čítaním začať. Doteraz cvičením nadobudnutá veľká zásoba slov a mluvnických tvarov uspôsobila žiaka články tieto z vätšej čiastky pri prvom čítaní pochopiť. Avšak ktorýmkoľvek spôsobom budeme pokračovať, nesmieme zabudnúť, že je článok len vtedy dostatočne prebratý, keď ho ziaci plynne vyrozprávať a srozumiteľne aspoň v hlavných ťahoch bez pravopisných chýb napísať vedia. Nesmieme sa teda uspokojiť s tým, že dietky rozumejú článku, keď ho čítame a nové slová prekladáme. Ústne a písemné vyjadrenie sa o tom, čo do kruhu článku a v súvislosti s tým do každodenného názoru patrí, zostane navždy jediným a hlavným cieľom.

To teda pri každom článku predpokladám a obmedzím sa výlučne len na tie poznámky, ktoré vyhľadá-

vajú sa ohľadom cvičenia ešte dostatočne nezachovaných alebo k lepšiemu poznaniu a pomenovaniu už známych mluvničných tvarov.

Ústne cvičenie.

Hová törekszenek a fenyőfa legfelsőbb ágai? Fölfelé. Merre csüngnek a legalsóbb ágak? Lefelé. Hová néz az ember, ha az ablak mellett áll? Kifelé. Én most megyek. Merre felé megyek? Az ablak (kályha) felé. Most visszafordulok. Mi felé megyek most? Jőjj ki, Károly! Felém jön-e most Károly? Leányok, forduljatok a fiuk felé. Fiuk, felétek néznek-e a leányok? Felénk.

Zöldek-e a fenyőfa levelei télen át (cez zimu) *is? Zöldek-e az almafa levelei is télen át? Milyen a levegő télen át? Nyáron át is hideg-e a levegő?*

Mit készit a fakereskedő a fenyőfából? Maga a kereskedő készíti-e a deszkát? Nem, ő készitteti. Hol készitteti a deszkát? A fürészmalomban? Mit csinált a fenyőfatörzsével a fűrészmalomban? Fürészelteti.

Minek adja el a fakereskedő a fenyőfát, ha nem fürészelteti deszkának? Tüzifának. Minek használja a fenyőfát az ács? Épitőfának. Minek használja az asztalos? Butorfának.

Mluvničné cvičenie.

A cselekvésszók három fő idői. Tri hlavné časy slovesa.

Mit készit az asztalos a fenyőfából? „Az asztalos készit butort.“ Felirom ezt a mondatot a táblára. Mi ezen mondatban az alany, állitmány, kiegészitő? Milyen ragja van a kiegészitőnek? Tárgyragja.

Mondjátok még egyszer ezt a mondatot. Milyen szó által van itt az állitmány kifejezve? Cselekvésszó által. Most

folyik-e a cselekvés, ha azt mondom: Az asztalos készit butort? Most. Hogy mondanád ezt a mondatot, ha ezen cselekvés régen (dávno) *történt volna? „Az asztalos készitett butort.“ Ezen mondatot is felirom a táblára. Hogy mondanád ezen mondatot, ha a cselekvés még csak ezentul fog történni? „Az asztalos fog butort készitení.“ Felirom ezt is.*

Olvasd az első mondatot. V jakom čase udáva nám tu sloveso činnosť? V prítomnom čase. *Magyarul ezt jelen időnek mondjuk. Milyen időben van az első mondatban a cselekvés kifejezve? Ezen mondatban a cselekvés jelen időben van kifejezve.*

Milgen időben van a cselekvés a második mondatban kifejezve? V minulom čase. *Ezt magyarul mult időnek mondjuk. Milyen időben van s. t. b. A második mondatban a cselekvés mult időben van kifejezve.*

Milyen időben van a cselekvés a harmadik mondatban kifejezve? V budúcom čase. *Mondjátok:*

A harmadik mondatban a cselekvés jövő időben van kifejezve.

Milyen időben történhetik tehát a cselekvés?

A cselekvés történhetik a jelen, a mult vagy a jövő időben.

A cselekvésszónak van három ideje: a jelen, a mult és a jövő.

Mondjatok három-három mondatot, a) melyekben az állitmány cselekvésszó és a jelen időben, b) melyekben az állitmány a mult időben, c) melyekben az állitmány a jövő időben van kifejezve.

Obšírnejšie prevedenie, ktoré sa v materinskej reči predpokladalo, vidz Nagy-Zaymus Praktičná mluvnica slov. 21. §.

§. 93. Az elégedetlen fenyőfácska.

Ústne cvičíme v tvorení a užívaní minulého času.

Mluvničné cvičenie.

A csel ekvésszó egyes és többes száma, személyei.
Jedno tný, množný počet a osoby slovesa.

Mit csinált a kecske, midőn a fenyőfácska leveleit meglátta? „A kecske lerágta a leveleket.“ Felirom ezen mondatot a táblára. Mely időben folyik itt a cselekvés? Hogy mondanád ezen mondatot jelen időben? „A kecske lerágja a leveleket.“ Mondd jövő időben? „A kecske le fogja rágni a leveleket.“

Hány kecskéről van szó ezen mondatokban? Egyről. Milyen számban áll itt tehát az alany? Milyen számban áll az állitmány is? Egyes számban. Hogy mondanád ezen mondatokat többes számban? „A kecskék lerágták (lerágják le fogják rágni) a leveleket.“ Változott-e a cselekvésszó többes számban?

Tegyétek ezen mondatokat többes számba: Én olvasok könyvet. Ő tanul egy költeményt. Te nem látsz jól. Más ragot vesz-e fel az ige többes számban? Hány száma van tehát az igének is?

1. A cselekvésszónak is van két száma, az egyes és többes szám.

Ezen mondatban: „Én rajzolok“, mi az alany, állitmány? Milyen szó az alany? Melyik személyt jelöli ezen személyes névmás? Az elsőt. Melyik személyre vonatkozik itt a cselekvésszó? Az elsőre.

Hogy fogod ezen mondatot kifejezni, ha a cselekvés a

második személyre vonatkozik (poťahuje sa)? *Te rajzolsz. Más ragot vett-e fel itt az ige? Mást.*

Mondd ezen mondatot egy harmadik személyre vonatkozva. Ő rajzol. Máskép mondjuk-e ezen személyben is az igét, mint az előbbiekben?

Mondjátok ezen mondatot a többes szám első, második, harmadik személyében? Más-más ragot kap-e az ige a többes számban is mindenik személyben?

2. Az igének vagy cselekvésszónak minden számban van három személye és minden személyben más-más ragot kap.

§. 94. A nyirfa.

Slovesá v čít. článku sa nachádzajúce dáme klásť do troch rozličných časov a osôb v obidvoch počtoch, pri čom neupotrebujeme patričné sloveso v tej forme, v ktorej chceme, aby i žiak odpovedal, jako sme to doteraz zvykli, ale pomenujeme čas, počet a osobu, do ktorej má žiak sloveso alebo lepšie ešte celú vetu postaviť.

Príklad. „*A nyirfát használja a kerekgyártó.*“ *Mely időben, számban és személyben áll ezen mondatban a cselekvésszó? Mondd ezt a mondatot ugyanezen idő többes számának harmadik személyében? Mondd a többes szám első személyében! A nyirfát használjuk kerékgyártásra. Mondd a mult időben, egyes számban harmadik személyben! A nyirfát (mindig) használta a kerékgyártó stb.*

§. 95. Az erdei fák vitája.

Pri vyrozprávaní, ba i čítaní rozprávky výpoveď každého stromu inému žiakovi dáme za úlohu.

Mluvničné cvičenie.

Az igeragozás határozatlan és határozott alakja. Jelen idő. Určitý a neurčitý tvar. Prítomný čas.

Multkor tanultuk, hogy az ige minden személyben másmás ragot vesz fel. Ez igét: „vár," felirom most a táblára különböző idő, szám és személyben: várok, vársz, vártok, várt, várunk, várták stb. Mondjátok most ezen különböző igealakokból (z týchto rozličných tvarov slovesa) *az ige azon részét, mely mindenütt változatlanul* (nezmeneno) *marad? Vár. Ez az ige tője* (koreň slovesa). *A mit ehhez hozzáteszünk, az az ige ragja. „Várok," mi ebben a tő? Mi a rag? Mit nevezünk igetőnek? igeragnak?*

Mondjátok, mi a tő és mi a rag ezen igékben: olvasok, irt, rajzolunk, aratnak, fürészelünk?

Most nézzük meg, milyen ragot kap az ige minden személyben.

Mondok egy mondatot: „Én várok valakit." Lehet-e ezen mondatból megtudni, kit várok? Či je v tej vete doplňok vety určený? Prečo nevieme z tejto vety, koho čakám? Lebo je doplňok vety neurčený. *Ezen mondatban határozatlanul* (neurčite) *van kifejezve a cselekvés.*

„Én várom Károlyt." Tudjátok-e most már, kit várok? Hogy van ezen mondatban a cselekvés kifejezve? Určite. *Határozottan. Mondjatok még több mondatot, melyekben a cselekvés határozatlanul van kifejezve és ugyanazokat ugy, hogy a cselekvés határozottan legyen kifejezve. Az alany legyen minden mondatban személyes névmás: „én."*

Vety takto tvorené napíšeme na tabuľu, osobite určité a neurčité.

Én látok valamit.	*Én látom az ablakot.*
Hallok egy hangot.	*Hallom szavadat.*
Emelek.	*Emelem kezemet.*
Én kérek kenyeret.	*Kérem ezt a kenyeret.*

Milyen időben van mindezen mondatokban a cselekvés kifejezve? Milyen időben áll az ige? Milyen számban? személyben? Hányféle alakban (tvar) *lehet a magyar igét az első személyben kifejezni? Kétféle alakban.*

1. **Az igének van két alakja, a határozatlan és a határozott alak. Határozott alakban mondjuk az igét akkor, mikor a cselekvés tárgya határozottan van megjelölve *a, az* névelővel vagy birtokraggal. Határozatlan alakban mondjuk az igét akkor, ha a cselekvés tárgya nincsen megjelölve.**

Milyen ragot tettünk az igéhez azon mondatokban, melyekben a cselekvés határozatlanul van kifejezve? **ok ek** *ragot. Megtudnátok-e mondani, miért teszünk :* emel, kér *igékhez* **ek** *és nem* **ok** *ragot? Mert az alhangu szó alhangu, a felhangu pedig felhangu ragot vesz fel. Milyen ragot teszünk a jelen idő első személyében egyes számban, ha a cselekvés határozottan van kifejezve?* **om, em** *ragot.*

2. **A jelen idő egyes száma első személyében a határozatlan alaku igerag *ok ek,* a határozott alaku *om, em, öm.***

Mondjátok ugyanezen mondatokat a második személyben.

Te vársz valakit.	*Te várod Károlyt.*
Te emelsz sokat.	*Te emeled kezedet.*

3. **A jelen idő egyes száma második személyében a határozatlan alaku igerag *sz,* a határozott alaku *od, ed, öd.***

Mondjátok ezen mondatokat a harmadik személyben!

Ő vár valakit. *Ő várja Károlyt.*

Ő emel sokat. *Ő emeli kezét.*

4. **A jelen idő egyes száma harmadik személyét határozatlan alakban fejezi ki az ige tője minden igerag nélkül, határozott alakban: *a, ja, i* rag.**

Mi várunk valakit. *Mi várjuk Károlyt.*

Mi emelünk sokat. *Mi emeljük kezünket.*

5. **A jelen idő többes száma első személyében a határozatlan alaku igerag *unk, ünk,* határozott alaku *juk, jük.***

Ti vártok valakit. *Ti várjátok őket.*

Ti kértek kenyeret. *Ti kéritek ezt a kenyeret.*

6. **A jelen idő többes száma második személyében a határozatlan alaku igerag *tok, tek,* határozott alaku *játok, itek.***

Ők látnak valamit. *Ők látják a tornyot.*

Ők emelnek. *Ők emelik kezüket.*

7. **A jelen idő többes száma harmadik személyében a határozatlan alaku igerag *nak, nek,* a határozott alaku *ják, ik.***

§. 96. A fiu az erdőben.

Dodatok k opisu konvalinky.

A gyöngyvirág lombos erdőkben és kertekben nő. A gyöngyvirág kis növény, de nagyobb, mint a viola. A gyöngyvirágnak van a földben gyökere. A gyökérből nőnek a levelek és a szára. Ennek a tetején van szép fehér virága. A virágleveleket száritják (sušia), *és burnótnak* (smrkavý tabak) *használják. A burnóttól prüszent az ember.*

Mluvničné cvičenie.

Igeragok a mult időben. Prípony slovesa v minulom čase.

Jako predbežné cvičenie dáme vyhľadať všetky slovesá tohoto článku v minulom čase. S tým prejdeme k vyhľadaniu a obznámeniu prípon minulého času.

Vety z predošlého §-u napíšeme na tabuľu v minulom čase.

Én vártam valakit. *Vártam Károlyt.*
Kértem kenyeret. *Kértem ezt a kenyeret.*

Milyen ragot vesz fel az alhangu ige a mult idő első személyében? **tam** *ragot. Milyen ragot vesznek fel a felhangu igék?* **tem** *ragot? Van-e az első személyben különbség a határozatlan és határozott alaku rag között? Milyen ragot vesz tehát fel az ige a mult idő első személyében mindkét alakban?* **tam, tem** *ragot.*

Tak pokračujúc pri 2. a 3. osobe, jako i v množnom počte, naposledy privedieme žiakov k poznaniu toho, že v minulom čase v každej osobe a v každom počte prikladá sa ku koreňu slovesa **t**, a tak že je táto prípona známkou minulého času.

Az igetőhez a mult időben a személyragon kivül *t* ragot is teszünk a bevégzett cselekvés jelzésére.

§. 97. A mókus.

Otázky k ústnemu cvičeniu v niektorých výrazoch.

Hogy tartják az emberek a mókust a vaskalitkában? Élve (za živa) *és fogva. Hogy eszik a mókus? Hátulsó lábára ülve. Szeretsz-e te állva irni? Lehet-e szaladva énekelni? Hogy lehet csak jól énekelni? Állva. Jó-e beszélve enni? Illik-e* (či sa svedčí, sluší) *az utczán kiabálva járni?*

Mit tesz a mókus, ha vizen keresztül kell mennie? Kell-e neked vizen keresztül jönnöd, mikor iskolába jösz. Min keresztül jársz? Hidon keresztül. Milyen házak vannak a hidon túl? (Z druhej strany mostu.) *Hát a hidon innen* (z tejto strany mostu) *mely házak vannak? A réteken túl vagy innen van-e az erdő?*

Mit eszik a mókus? Mit eszik még a dión, mogyorón és makkon kivül? Milyen állat azért a mókus, mert erdőben lakik? Ismersz-e még más erdei állatot a mókuson kivül? Nevezd meg azokat.

§. 98. A mókuska.

Písemnú úlohu s použitím minulého času najprv ústne dáme vyrozprávať.

Krátky obsah článkov 91—98. v otázkach asi nasledujúcich opakujeme.

Milyen fák teremnek az erdőben? Melyik a legmagasabb, a legkarcsúbb, a leghasznosabb? Mely erdei fát használunk tüzelésre? szerszám-, bútor-, deszkakészitésre? Melyiket ház-, hajóépitésre? Mely iparos dolgozik fenyő-, nyir-, tölgyfából? Melyik erdei fának használjuk vesszejét? kérgét? gyümölcsét és minek? Milyen növényeket tanultunk még az erdőben ismerni? Mivel használnak azok nekünk? Milyen szinü a virága mindeniknek? Nevezd meg az erdei állatokat! Mit tudsz mindenikről?

§. 99. A föld.

Pri ústnom cvičení rozširíme otázky i na opakovanie doterajšej vecnej látky, a síce dobre dá sa tu spojiť poťažne opakovať zamestknanie roľníka a dorábanie zeme, osoh a užívanie hôr, pomenovanie remeslníkov, ktorí tu zpomenuté kovy a nerosty upotrebujú.

Mluvničné cvičenie.

A jövő idő ragozása. Tvorenie a časovanie v budúcom čase.

Ezen mondatot: „Én várok valakit“ fejezzétek ki a jövő időben. „Én fogok valakit várni.“ Ha csak azt mondom: várni, tudjátok-e, kicsoda vár és mikor történik a cselekvés? Nem. Hogy van tehát a cselekvés kifejezve, ha azt mondom: várni? Határozatlanul. Milyen ragot kap az ige, ha a cselekvés határozatlanul van kifejezve? **ni** *ragot. Milyen szót teszünk még az ige elé, hogy a jövő időt jelöljük?* **Fogok** *szót. Hogy fogjuk ezen mondatot határozott alakban mondani? „Fogom várni testvéremet.“ Mondjátok határozatlan és határozott alakban ugyanezt a mondatot a második, harmadik személyben! Többes szám.*

Milyen raggal jön elő minden személyben és számban a „vár“ ige? **ni** *raggal. Milyen segéd-igét* (pomocné sloveso) *teszünk még hozzá, hogy a jövő időt jelöljük?* Fog *segédigét. Melyikhez teszszük a személyragokat? A segédigéhez. Hogy képezzük a jövő időt?*

A jövő időt képezzük, ha az igetőhez *ni* ragot és *fog* segédigéhez a személyragokat teszszük.

§. 100. Szülőföld.

§. 101. Haza.

Pri prevedení tých dvoch článkov odporúča sa ústne vyviňovanie a budenie vlasteneckého citu. *Vándor dala* sa pred prevedením opakuje. Otázky k písemnej úlohe predpokladajú, že sa stolice, mestá a hlavné zemepisné názvy v patričných hodinách i uhorsky menovaly.

§. 102. Magyar polgár.

Cvičenie v podmieňovacom spôsobe.

Otázky: *Mikor lehetnénk boldogok a hazában? Ha nem henyélnénk, ha iparkodnánk, ha az okos szót elfogadnók. Tudna-e a gyermek valamit, ha nem tanulna? Tudnál-e irni, ha nem gyakorolnád magadat benne? Nem tudnék. Lenne-e rend az iskolában, ha a gyermekek nem engedelmeskednének. Hát a szülői házban lenne-e rend, ha senki sem fogadná el az okos szót? Lehetne-e rend a községben, ha elöljáróság nem volna? Mi lenne a községben, ha az elöljáróságnak senki sem fogadna szót? Mi lenne az országban, ha királyunk és törvényünk nem volna? Mivel tartozunk tehát a hazának? Hálával, áldozattal. Ha kell, feláldozná-e a jó polgár minden javát (birtokát) a haza érét? Feláldozná-e életét is? Ha a hazának szüksége lenne katonára, menne-e a jó polgár katonának? Mennél-e te is katonának, ha már nagy lennél? Szivesen, örömest mennél-e, ha királyunk hivna tégedet? Örömmel mennétek-e mindnyájan? Oda adnátok-e életeteket is, ha a haza kivánná?*

§. 103. A haza.

§. 104. A levegő.

Doplňok po prečítaní a prekladaní.

Mi van minden helyen, minden zugban? Milyen levegő van mindenütt? Élhetnénk-e levegő nélkül? Mihez szükséges tehát a levegő? Mit ad ennél fogva (preto) *a levegő? Életet. Minő levegő egészséges az embernek, állatnak? Tiszta, fris. Mit teszünk a tanteremben (otthon a szobában), hogy a levegő mindig tiszta és fris legyen. Szellőztetünk. Milyen a levegő ott, hol a szobát nem szellőztetik? Tisztátalan, egészségtelen.*

Látjuk-e a levegőt a szobában? Hát kint az udvarban, a kertben látjuk-e? Minő tehát a levegő, ha azt nem láthat-

juk? Láthatatlan. Lehet-e a levegőt érezni, hallani, mikor mozog? Minek nevezzük a levegőt, ha nagyon mozog? Szélnek. Mi által hasznos a szél? Mikor káros a szél?

§. 105. Az ég.

K ďalšiemu cvičeniu veľmi príhodné sú tu menované prírodné zjavy. Opis týchto podľa toho, čo je žiakom tak z cvičenia umu a reči jako i z podobných cítacích článkov o týchto zjavoch už známo, zahrnieme v niekoľkých krátkych vetách i v uhorskej reči. To žiada i príprava k zdarnému vypracovaniu písemnej úlohy.

§. 106—110. Imák.

Modlitby na zpamäť cvičíme a spievame.

Mluvničné cvičenie.

Príležitostne po jednom, potom ale na základe nektorého z predošlých čítacích článkov všeobecne opakujeme doterajšiu látku, a síce:

1. Vetoslovne: *Mi a mondat? Hányféle lehet a mondat? Mi a kérdő-, állító-, tagadó mondat? Egyszerü-, bővitett mondat? Mi az alany, állitmány, jelző, kiegészitő?*

2. Slovozpytne: *Mi a tárgynév, személytulajdonnév, vezeték-, keresztnév? Mit nevezünk névelőnek? Mikor használjuk az egyiket, mikor a másikat? Melyek a személyhelyettesitő-, a birtokos névmások egyes számban, többes számban? Milyen szót nevezünk milyenségszónak, igének? Hangzásukra nézve hányfélék a szavak?*

3. Tvaroslovne: *Milyen ragot vesznek fel a fő- és melléknevek többes számban? Melyek a többes számu személyes és birtok névmások? Mi a birtokos, tulajdonos, tulaj-*

donitó, a tárgyrag? Milyen kérdésekre felelünk azokkal? Mik a melléknév fokragai? Hányféle cselekvést fejezhet ki az ige? Mi a mult, a jövő idő jelzője? Mikor használjuk a határozatlan és mikor a határozott alaku ragozást? Melyek az egyes személyragok a határozatlan (határozott) alakban a jelen (a mult, a jövő) időben?

4. Hláskovne: *Hány tagu lehet a szó? Miből tudjuk azt meg, hogy hány tagu a szó? Miből áll a szótag? Hányfélék a hangzók? a mássalhangzók? a magánhangzók?*

5. Pravopisne: *Mikor irunk nagy betűt? Hogy kell a szót a sor végén megszakitani? Mikor irunk pontot? Kérdőjelt? Mikor kettős betűt? Milyen betűkkel irjuk a „j“ hangzót?*

TRETIA ČÁSŤ.

N á p e v y.

1. A kis tanuló kaptára.

Élénken. Sz. Nagy J.-től.

2. Áldom jó Istenem.

Lassan. Wagensommer I.-től.

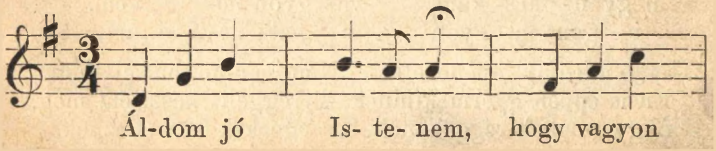

3. Egerecske.

Élénken. WEHNER GY.-tól.

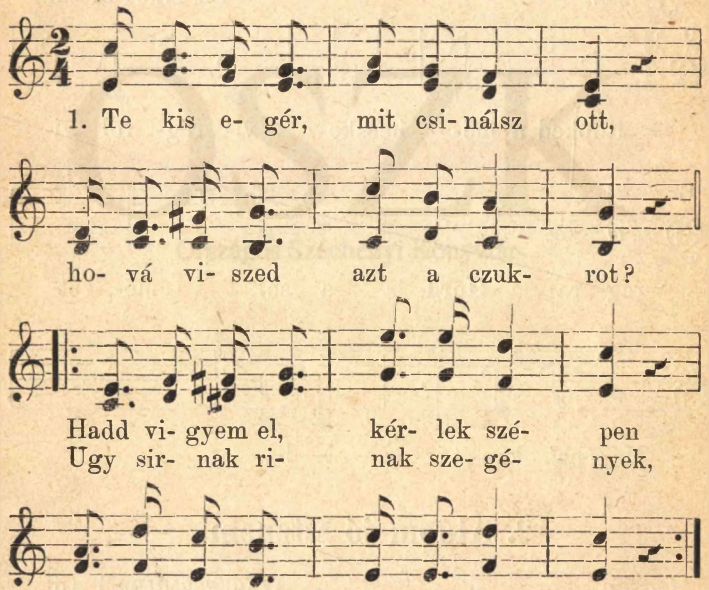

2. A jó asszony jót nevetett. „Nem bánom, hát elviheted; Én is éppen gyermekimnek A reggelit készitém meg.“ A gyermekek reggeliznek, Kis egérkék sem éheznek.

4. A kis virág.

Sz. Nagy J.-től.

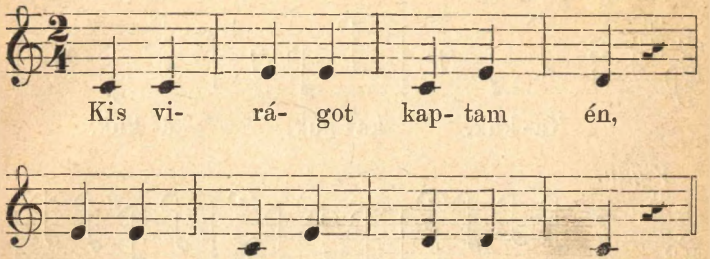

5. Kis lovag dala. (Népies dal.)

Élénken.

6. A tavasz.

Játszian. WAGENSOMMER I.-tól.

Vigan.

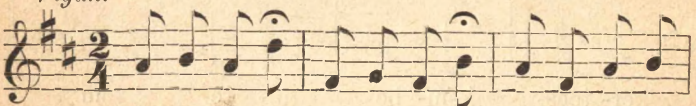

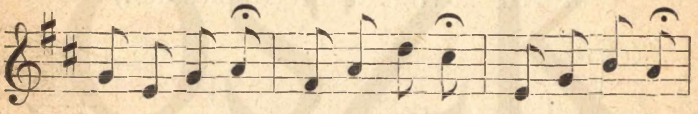

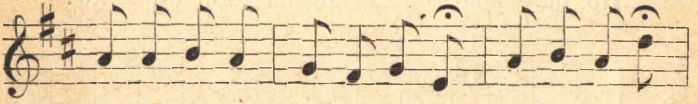

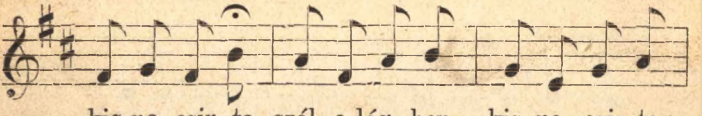

Lassabban.

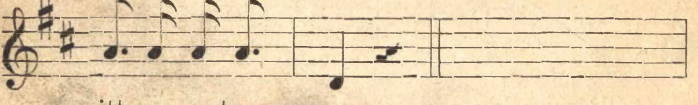

7. Nyári dal.

Bartalus I.-tól.

8. Ősz és tél. (Népies dal.)

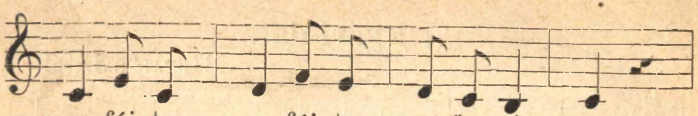

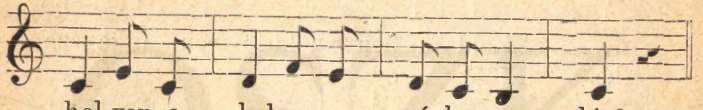

9. A tél.

Lassan. KOHÁNYI S.-tól.

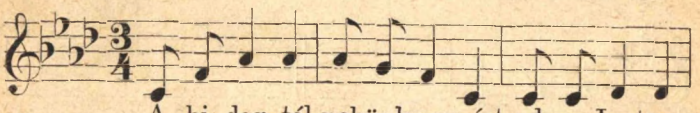

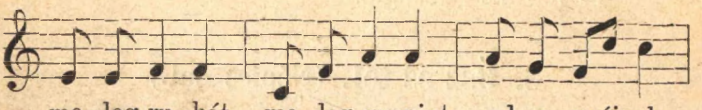

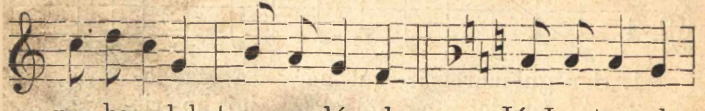

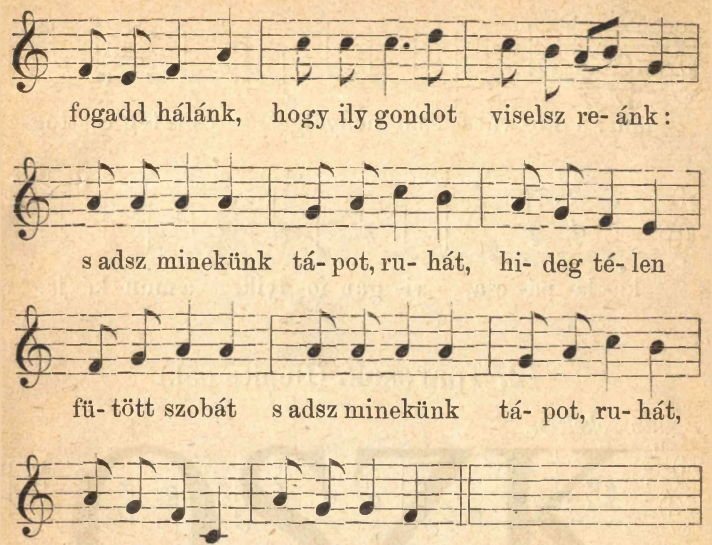

10. A Tisza, a Duna zavarodik.

A 8-ik sz. dallam szerint.

11. A kovács.

Élénken. WAGENSOMMER I.-tól.

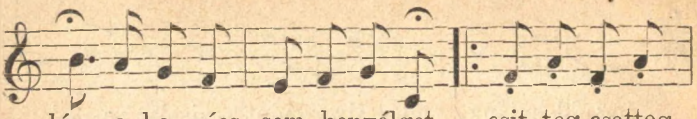

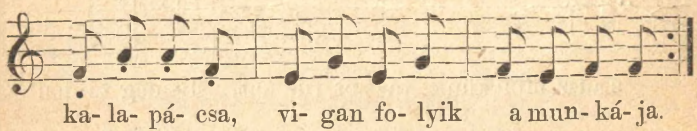

12. Iparosok. (Népies dal.)

Mérsékelten.

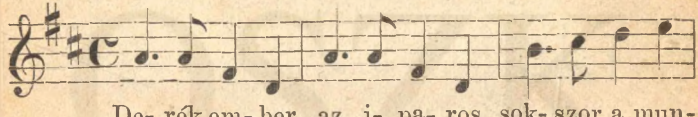

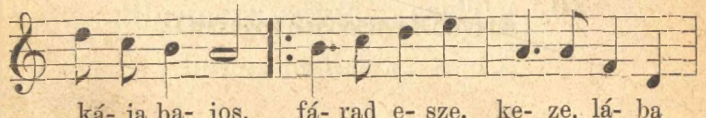

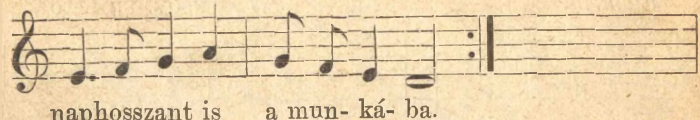

13. A póstalegény.

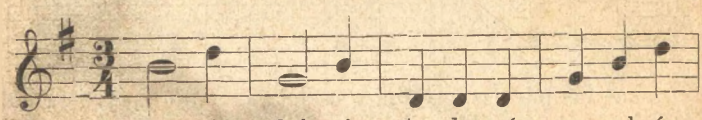

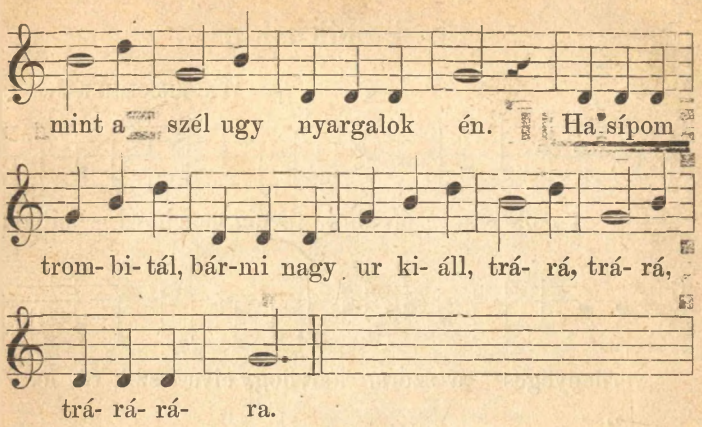

14. Szülőföldem.

Mérsékelve. ZSASSKOVSZKY-tól.

15. A mókuska.

Wagensommer I.-tól.

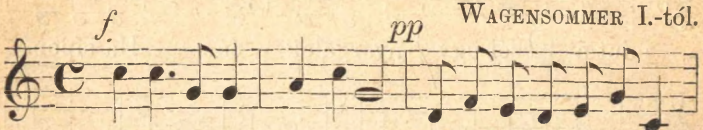

A mókuska szép állat, pedig nem hord szakállat;

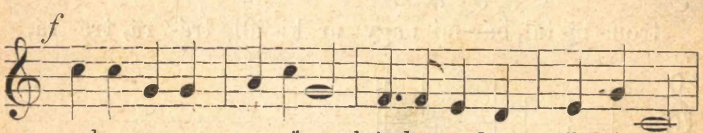

verhenyeges a szőre, kár, hogy elve- szik tő- le.

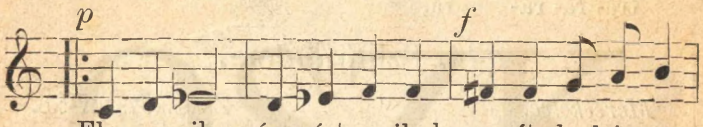

El- ve- szik, prémmé te- szik, hasz- nát ek- ké- pen

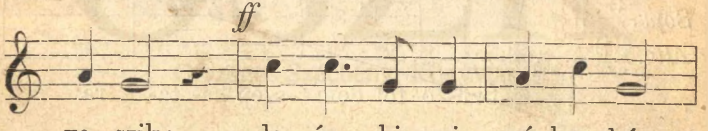

ve- szik; de én, ki- csi mó- kus- kám,

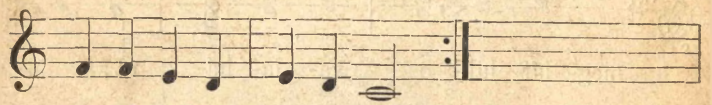

nem bántlak, nincs is puskám.

16. Magyar polgár.

Goll J.-től.

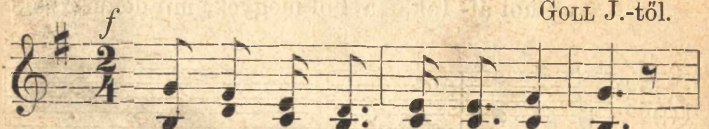

Ma- gyar- or- ság az én ha- zám,

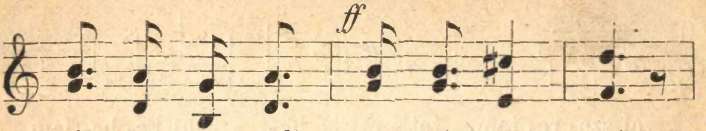

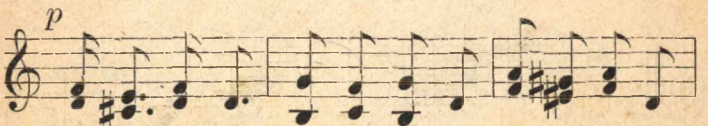

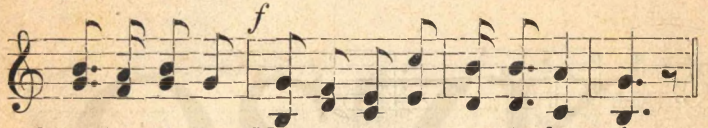

17. A haza.

Lelkesedéssel. WAGENSOMMER I.-tól.

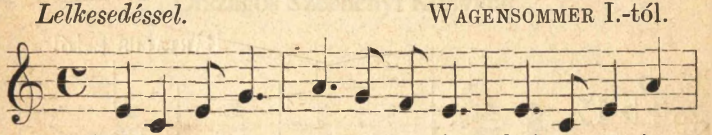

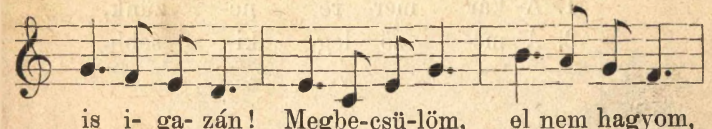

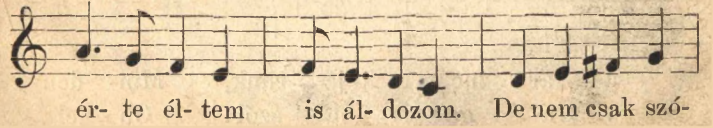

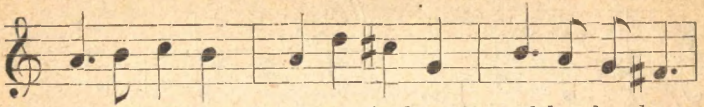

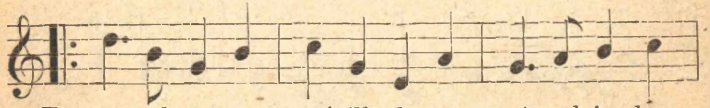

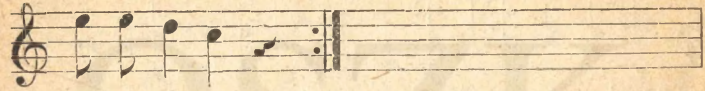

18. Istenmüve.

Bartalus I.-tól.

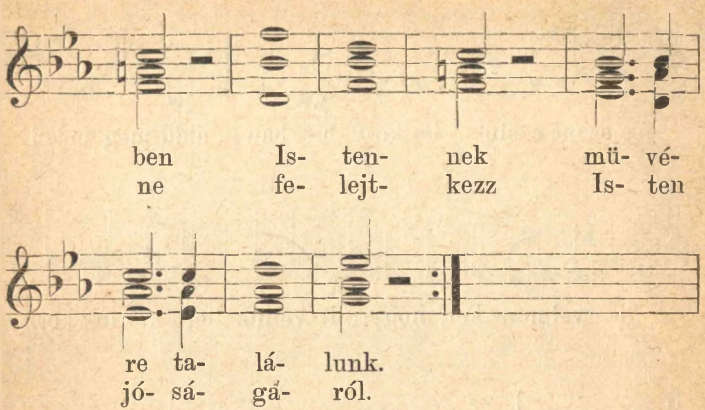

19. Reggeli ima (a 18. sz. dallam szerint).

Isten, ki nyugalmat adtál a mult éjen,
E mai nap is légy oltalmam, vezérem.

20. Esteli ima (a 18. sz. dallamra).

Álomra fejemet nyugodtan eresztem,
Tudom, a jó Isten őrködik felettem.

21. Tanitás előtt.

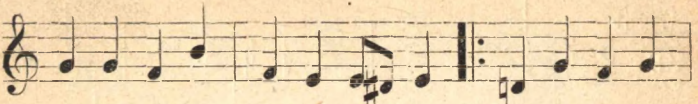

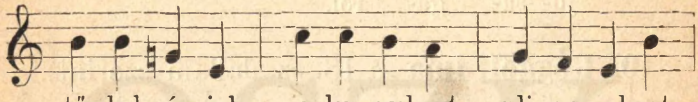

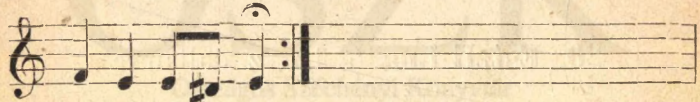

22. Tanitás után.

Lassan. WAGENSOMMER I.-tól.

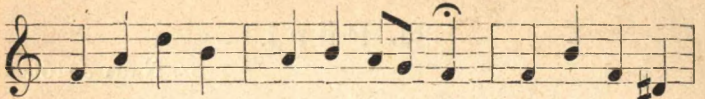

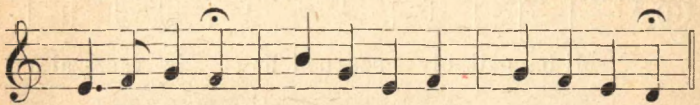

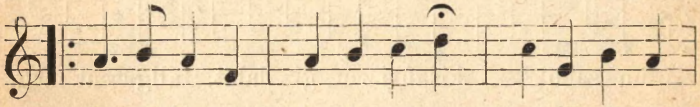

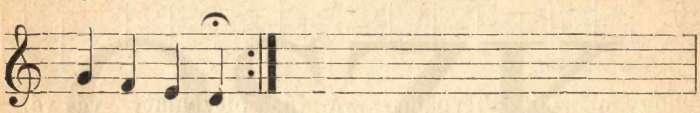

23. Három pajtás. (Népies dal.)

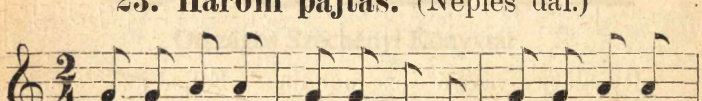

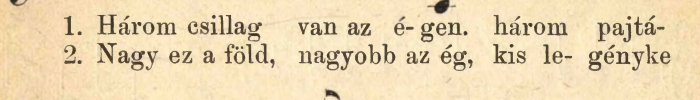

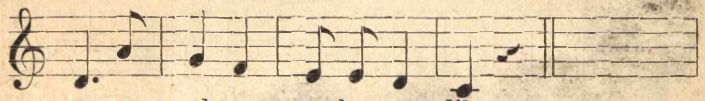

24. F ü r j.

Sz. Nagy J.-től.

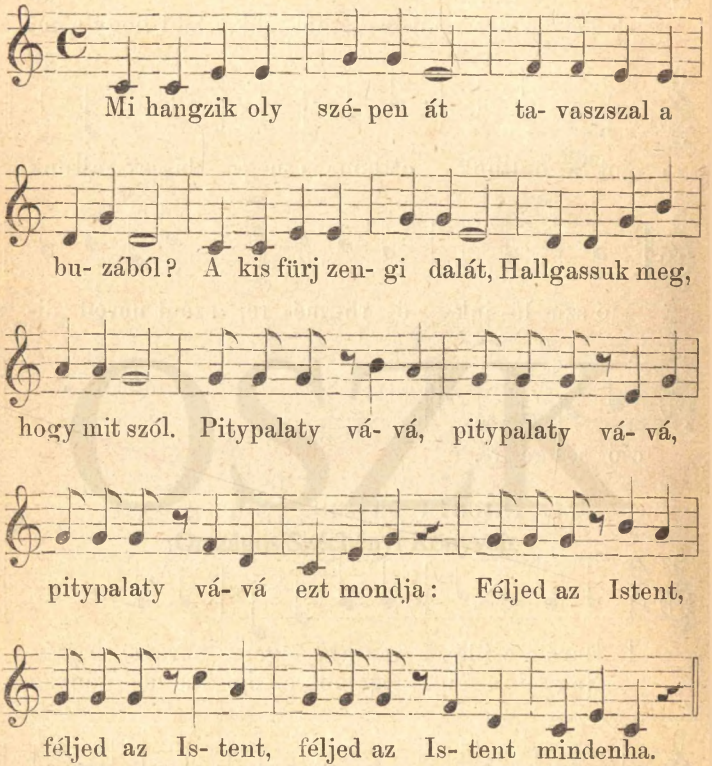

25. Dal a hazáért.

Lelkesedve. Sz. Nagy J.-től.

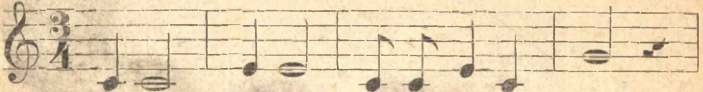

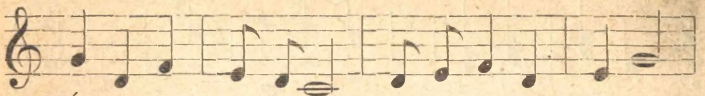

Érted zeng é- ne- kem sze- re- tett szép ha- zám,
Vedd tőlem kedve- sen, kis fi- ad- tól a dalt,

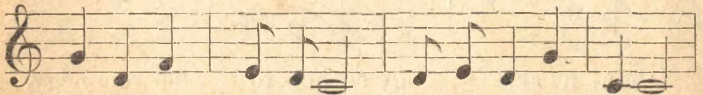

üd- vöd- ért mindenem szi- ve- sen od- adnám.
ki ér- ted lel- kesen élni s ten- ni ó- hajt.

26. Tornadal.

Lelkesen. GOLL J.-tól.

Pe- regj, pe- regj dobocskám, mert most é- pen

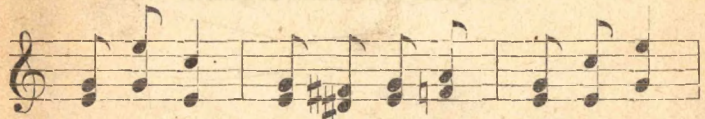

in- du- lunk; raj- ta, ked- ves paj- tás- kám,

sorban szé- pen sé- tá- lunk! Lé- pés- tek- re

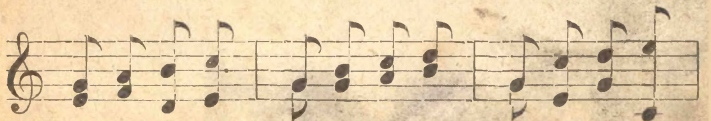

vi- gyázzatok, egymás u- tán ha- lad- jatok,

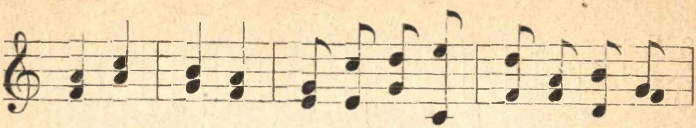
mint a tor- ná- szok, mint a had- fi- ak, ked- ves

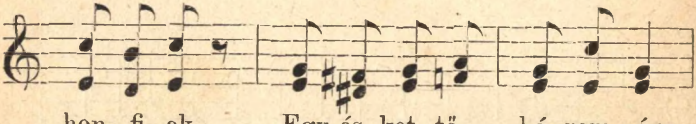
hon- fi- ak. Egy és ket- tő há- rom négy,

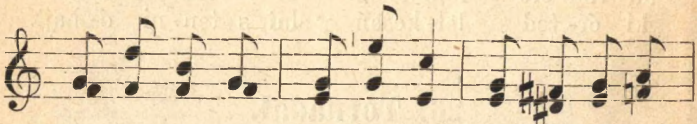
egy és ket- tő há- rom négy. Peregj! peregj!

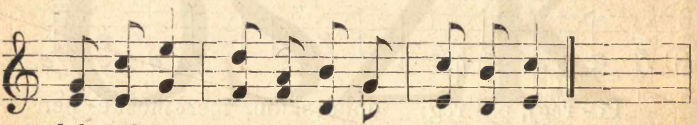
dobocskám, raj- ta kedves pajtáskám.

OSZK

OSZK

OSZK